

דעיכתו של מחנה השלום בישראל: ההשפעה של ראש הממשלה אהוד ברק על דעת הקהל בישראל, יולי 2000–פברואר 2001 דניאל בר-טל ועירן הלפרין

המאמר הנוכחי מנתח את השינויים שהתרחשו בדעת הקהל בישראל בכלל ובקרב מחנה השלום בפרט במהלך הקיץ והסתיו של שנת 2000. במרכז המאמר עומדת התזה שהמידע שסיפק אהוד ברק לציבור היה גורם רב-משקל בהשפעתו על "רעידת האדמה הפסיכולוגית" שהתרחשה בקרב הציבור בישראל. בעבודה מוצגים זה לצד זה האירועים המכריעים ומערכות המידע המכריעות שסיפק ברק, מוערכת תקפות המידע ומתוארים השינויים הנרחבים בדעת הקהל שבאו בעקבותיהם. כדי להסביר את יכולת השכנוע יוצאת הדופן של המידע שסופק, השתמשנו במסגרת תאורטית שמבוססת על העבודה הקלאסית של הובלנד ועמיתיו משנות ה-50 (Hovland, Janis, & Kelley, 1953; Hovland & Weiss, 1951). לטענתם, המפתח לשכנוע קהל יעד נעוץ בשילוב שבין הערכת דמותו של המשכנע (המקור), הערכת תוכן המסר ואפיוניו של קהל היעד. לפי קו מנחה זה, ניתחנו את שלושת הרכיבים הללו בזיקה לתקופה הנדונה: אהוד ברק כמקור המידע, אופי המסר שהוא העביר ואפיוני הציבור הישראלי.

דעת קהל משקפת את רכיבי הזהות, החוויות, האמונות, הערכים, העמדות והרגשות של הפרטים המרכיבים חברה נתונה. דעת הקהל חשופה לשינויים שעשויים לנבוע ממגוון גורמים. למנהיג, שהוא אחד מאותם הגורמים, עשויה להיות השפעה נרחבת על דעת הקהל. השפעה זו מבוססת על יכולתו להשפיע על מהלך האירועים, ולפיכך גם על חיי האזרחים, או לחלופין לשכנע לפחות חלקים מהציבור בתקפות הפירוש שהוא מציע לאירועים. פוטנציאל השכנוע של המנהיג תלוי גם במידה שתומכיו רואים בו בעל סמכות אפיסטמית (epistemic authority), כלומר מקור בעל השפעה מכרעת על היווצרות המידע

* פרופ' דניאל בר-טל, בית הספר לחינוך, אוניברסיטת תל-אביב. דואר אלקטרוני: daniel@post.tau.ac.il.
ד"ר עירן הלפרין, בית הספר למדעי המדינה, אוניברסיטת חיפה.
הכותבים מביעים את תודתם הכנה ליעקב בר-סימן-טוב, גרשון בסקין, אורי בן-יוסף, דניאל דור, עקיבא אלדר, גליה גולן, מרים הדר, דן יעקובסון, מנחם קליין, אפרים לביא, משה מעוז, קובי מיכאל, מולי פלג, יורם פרי, הלל שנקר וגדי וולפספלד, על שתרמו בהערותיהם לגרסה ראשונית של מאמר זה.

אצל הפרט (לסקירה מקיפה של המושג, ראו Kruglanski et al., 2005). בעבודה הנוכחית נסתייע בחקר מקרה כדי להבין כיצד ובאילו תנאים עשוי מנהיג לעצב את דעת הקהל על-ידי העברת מידע מכריע.

אירועים מכריעים ומידע מכריע

מנהיגים עשויים להשפיע ולעצב דעת קהל בדרכים שונות. במאמר זה נדון בשני נתיבים: (1) ייזום "אירועים מכריעים" (major events), שעשויים להשפיע על החוויות של הפרטים בחברה; ו-(2) העברה של "מידע מכריע" (major information), ש"מאיר את המציאות" של הפרטים בחברה באור חדש (Bar-Tal & Sharvit, 2008).

אירוע חברתי מכריע הוא אירוע בעל חשיבות גדולה שמתרחש בחברה מסוימת: הפרטים בחברה חווים אירוע זה ישירות על-ידי השתתפות או בעקיפין על-ידי צפייה, שמיעה או קריאה. האירוע יוצר תהודה נרחבת, הוא רלוונטי ביותר לרווחתם של הפרטים בחברה ולמצבה של החברה כולה. בנוסף, פרטים רבים בחברה לוקחים בו חלק, הוא תופס מקום חשוב בסדר היום הציבורי, ונובע ממנו מידע שמאלץ את הפרט לשקול מחדש, ולעתים קרובות אף לשנות את הרפרטואר הפסיכולוגי שלו. אירוע חברתי מכריע עשוי להיות תוצר של הטבע (לדוגמה רעידת אדמה), תוצר של החלטות אנושיות (לדוגמה מלחמה) או שילוב בין שניהם (לדוגמה עוני ורעב) (אורן, 2005). עימות אלים, מלחמה או לחלופין חתימה על הסכמי שלום הם אירועים מכריעים. פעמים רבות הם מלווים ב"גלים פוליטיים", שלפי וולפספלד (Wolfsfeld, 2004) הם תוצר של עיסוק תקשורתי נרחב ותשומת לב ציבורית. הם יוצרים מציאות חדשה שדורשת הסתגלות פסיכולוגית, הבניה קוגניטיבית מחודשת, שינויים רגשיים, שינויי עמדות והתאמות התנהגותיות. לפיכך, לעתים קרובות יש להם השפעה על המחשבות, התחושות וההתנהגות של הפרט ועל התפקוד של החברה כמכלול.

מידע מכריע הוא מידע שמספק בעל סמכות אפיסטמית על נושא בעל חשיבות רבה לפרט או לחברה כולה. בדומה למאפייני האירוע המכריע, גם המידע המכריע הוא בעל תהודה גבוהה: הוא תופס מקום חשוב בסדר היום הציבורי, והוא מביא את הפרט לשקול מחדש את הרפרטואר הפסיכולוגי שלו, ולעתים קרובות אף לשנותו. שלא כמו האירוע המכריע, מידע מכריע במהותו אינו יוצר שינוי נראה לעין בתנאי הסביבה. עם זאת, פעמים רבות הוא יוצר סיטואציה שעשויה בסופו של דבר להשפיע על החשיבה, על התחושות ועל ההתנהגות של הפרטים בחברה.

במקרים רבים אין לפרט גישה ישירה למידע שעוסק בעניינים פוליטיים וצבאיים, ולכן הוא נאלץ להסתמך על מידע שמספקים לו מנהיגיו או מקורות אחרים כגון אמצעי תקשורת המונים (להלן התקשורת) (Little, 1988; Kinder, 2003; Jacobs & Shapiro, 2000; Mutz, 1998; Norris, Kern, & Just, 2003). ראוי לזכור שמנהיגים אינם מוסרים תמיד מידע שלם או מהימן לציבור (ראו Denton & Holloway, 1996; Jacobs & Shapiro, 2000; Kurtz, 2000).

1998). תופעה זו עלולה להיות קריטית, בעיקר עקב ההשפעה המעצבת של מנהיגים על דעת הקהל במדינתם ועל התהוותם של אירועים מכריעים בעלי השפעה על אורח חיי אזרחיה ועל הקהילה הבין-לאומית.

ראוי לציין כי העברתו של מידע מכריע מתרחשת פעמים רבות כד בכד עם הופעתו של אירוע מכריע או לחלופין זמן קצר אחריו. שניהם קשורים קשר הדוק למנהיגות, שממנה נובעת היוזמה לכמה מן האירועים המכריעים ולחלק הארי של המידע המכריע. לאחר שסיפק מידע מכריע, מנהיג עשוי ליזום אירוע מכריע שמבוסס על אותו המידע. לדוגמה, הנשיא בוש סיפק מידע מכריע באשר לנשק להשמדה המונית המצוי בעירק ומיד לאחר מכן יזם את המלחמה בעירק. לחלופין, אירועים מכריעים, ובעיקר אלה שהיוזמה להם היא של בני אנוש (כמו לדוגמה הפלישה לקמבודיה ב-1970 או מתקפת הטרור של אל-קעידה על ארצות הברית), עשויים להיות מלווים במידע מכריע שמטרתו לשפוך אור על המתרחש.

בעבודה הנוכחית נסתייע בחקר מקרה כדי לבחון שלוש מערכות של מידע מכריע שהועברו לאזרחי ישראל על-ידי מנהיג ולאחר מכן באמצעי התקשורת. חקר המקרה מתמקד במידע שהעביר אהוד ברק, ראש ממשלת ישראל לשעבר, לאזרחי המדינה באשר לאירועים שהתרחשו לפני ואחרי הפסגה הישראלית-פלסטינית בקמפ־דייוויד ביולי 2000, ובאשר לתהליך פרוץ האינתיפאדה השנייה בספטמבר 2000. נטען שמערכות מידע אלה אומצו בחלקים נרחבים בציבור והביאו לשינוי בדעת הקהל בישראל. לבסוף, וזו גם המטרה המרכזית של המאמר, נרצה להעריך את הסיבות לשינוי בדעת הקהל בישראל בכלל, ובקרב "מחנה השלום" (המכונה בחברה הישראלית גם "שמאלנים" או "יונים") בפרט.

תקשורת המונים ותפקידה בעיצוב דעת הקהל

מנהיגים, כסוכני חברות מובילים, משתמשים בתקשורת כאמצעי מתווך של מידע כדי לחזק את השפעתם על דעת הקהל (Little, 1988). פעמים רבות אמצעי התקשורת אינם רק משקפים את השינויים בדעת הקהל, אלא גם משחקים תפקיד משמעותי ביצירתם על-ידי העברה והגברה של מידע שמספקים המנהיגים (Gitlin, 1980; McQuail, 1994). תפקידה של התקשורת הופך למרכזי עוד יותר בתקופה של משא ומתן לשלום או בתקופת מלחמה (Norris, Kern, & Just, 2003; Wolfsfeld, 2004), בייחוד כאשר מתרחשים שינויים בזירה הפוליטית. במקרים הללו, על פי וולספלד (Wolfsfeld, 2004), נוטה התקשורת לספק לציבור מידע במבנה סיפורי — בשלב הראשוני על-ידי יצירת "מסגור" (frame) לאירועים ובשלבם שלאחר מכן על-ידי תיקוף חוזר ונשנה שלו. מסגור זה הוא שמספק את המשמעות הייחודית למידע שהועבר (Gitlin, 1980). על-ידי מסגור המידע בדרך מסוימת, הצגת האירועים מציעה קו סיפורי מסוים, שטומן בחובו פרשנות בנוגע להיקף האירועים, מקורם וההשלכות האפשריות שלהם. כך נוצרת נקודת מבט ייחודית

להבנת האירועים. המסגור מסייע אפוא לצרכני התקשורת לעצב את השקפתם בנושאים ובאירועים שונים (Iyengar, 1991; Mutz, 1998).

לאורך השנים היה לתקשורת הישראלית תפקיד רב-משמעות בעיצוב דעת הקהל בישראל בכל הנוגע לסכסוך הישראלי-ערבי ולערבים בכלל. עמדת התקשורת עלתה תכופות בקו אחד עם הסיפר (הנרטיב) הרשמי שסיפקו הממשלה והצבא בישראל (ראו לדוגמה: Cohen, Adoni, & Bantz, 1990; Liebes, 1992). טענה זו נכונה במיוחד בתקופות משבר ולפיכך רלוונטית לתקופת המשבר הנדונה כאן (Dor, 2005; Naveh, 1998; Wolfsfeld, 2004). זאת ועוד, התקשורת הישראלית מסתמכת במידה רבה על מידע מערוצי המידע הרשמיים, בייחוד בנושאים מדיניים וביטחוניים. זאת על-אף העובדה שגישה לערוצי המידע הזרים היא פתוחה וחופשית יחסית (Naveh, 1998). ההסתמכות הזו על מידע רשמי יוצרת בסיס איתן ליצירת דעת קהל הומוגנית יחסית, שמשחקת תפקיד חשוב בתיווך ובהתאמה של שינויים חברתיים (Shamir & Shamir, 2000). השפעה זו של התקשורת מקבלת משנה תוקף כאשר האליטה הפוליטית והחברתית תומכת במידע שמועבר על-ידי המנהיג (Zaller, 1992; Shamir & Shamir, 2000; Carmines & Stimson, 1989). זאלר (1992) טוען שבעולם שבו הפרשנות על אירועים אינה חד-משמעית והציבור נדרש לפתח עמדות בכל נושא שיש לו חשיבות בעבורו, בחלק הארי של המקרים אין לציבור מידע חלופי משמעותי. עקב כך דעת הקהל מקבלת לעתים קרובות את הסיפר של האליטה והמנהיגות, ומייצרת פרשנות מוטה, לעתים אף מטעה, של הסיטואציה (Page & Shapiro, 1992).

מטרת המחקר

במרכז המאמר עומדת הטענה שהמידע שסופק לציבור על-ידי אהוד ברק בין יולי 2000 לפברואר 2001 היה גורם משפיע כבד משקל ב"רעידת האדמה הפסיכולוגית" שאירעה בדעת הקהל בישראל. מטרת המחקר היא להסביר את השינוי שהתחולל בדעת הקהל בישראל עקב השילוב בין האירועים המכריעים למידע המכריע.

ראוי לציין שאיננו טוענים שהמידע שסיפק ברק לציבור בישראל היה מכוון להטעות. ההפך הוא הנכון. אפשר להצביע על מקורות מהימנים ביותר שמחזקים את ההנחה שברק האמין עמוקות בדברים שאמר (אדליסט, 2003; בלטיאנסקי, 2005). עם זאת, למידע שסיפק הייתה להערכתנו השפעה על דעת הקהל בישראל ועל האירועים עצמם.

תחילה נתאר בקצרה את האירועים המכריעים ואת המידע המכריע שסופק. תיאור זה נלווה בדיון קצר על מידת התקפות של כל אחת ממערכות המידע שסופקו. כמו-כן נבחן באיזו מידה אומץ המידע הזה בחברה הישראלית-יהודית בכלל וב"מחנה השלום" בפרט. לשם כך נתבסס על נתונים שנאספו באמצעות סקרי דעת קהל בשנים 1999–2002 ועסקו בשאלות המדיניות שהיו על הפרק. בחלק האחרון ננסה להסביר מדוע התקבל המידע המכריע שהועבר על-ידי אהוד ברק כמידע תקף. הסבר זה יסתמך על המסגרת התאורטית

של תהליך השכנוע, שהוצגה לראשונה בידי הובלנר, ג'ניס וקלי ב-1953 (Hovland, Janis, & Kelley, 1953).

הערה מחקרית

אנו מכירים במגבלה של הסקת הסיבתיים במאמר מעין זה – זהו טבעם של מחקרים שעוסקים באירועי חיים אמתיים, שבהם קשה לשלוט בכל המשתנים ולספק את כל המידע הנדרש. עם זאת, סוג מחקר זה הוא בעל ערך רב משום שנעשה בו ניסיון להשתמש בנתונים אמפיריים ובהיקשים לוגיים כדי להאיר תופעות פוליטיות מרכזיות בעלות חשיבות להבנת ההתנהגות האנושית בכלל וההתנהגות הפוליטית בפרט (Bar-Tal, 2004; Himmelweit, 1990; Israel & Tajfel, 1972; Tajfel, 1984).

המקרה הנחקר: שני אירועים מכריעים ושלוש מערכות של מידע מכריע

הרקע

אהוד ברק נבחר לראשות ממשלת ישראל ב-17 במאי 1999. לאחר ההלם הגדול מרצח ראש הממשלה יצחק רבין ב-1995 והאכזבה מניצחון מנהיג הליכוד בנימין נתניהו על שמעון פרס ב-1996, חשו תומכי השלום כי עם בחירתו של אהוד ברק לראשות הממשלה, השלום שוב נמצא במרחק נגיעה. במסע הבחירות שלו הבטיח ברק להמשיך את מורשתו של יצחק רבין ולקדם ברצינות ובאומץ את מהלכי השלום. במפתיע ומוקדם מהצפוי, לאחר פחות משנתיים בתפקיד (פברואר 2001), הפסיד ברק בבחירות המוקדמות למנהיג הליכוד אריאל שרון, בלי שהשיג כל התקדמות אל השלום המובטח אפילו באחת מן הזירות הרלוונטיות – סוריה או הפלסטינים. אפשר להגדיר את תקופת כהונתו הקצרה של ברק בראשות הממשלה כאכזבה לתומכי השלום בישראל. במהלך השנים 2001–2003 עזבו רבים מהם את "מחנה השלום" והצביעו עבור מנהיג הליכוד (בבחירות 2001) או עבור אחת ממפלגות המרכז-ימין (בבחירות 2003) (אריאן ושמיר, 2004). השאלה היא אפוא מהם הגורמים שהשפיעו על השינוי בדעת הקהל בישראל בזמן כה קצר? להערכתנו, חלק מהמענה לשאלה זו נעוץ בשני אירועים מכריעים, שהתרחשו בתקופה שבין יולי 2000 לינואר 2001, ובשלוש מערכות של מידע מכריע, שסופקו לציבור על מנת להסביר את שני האירועים. שאלה זו מתמקדת בתקופה המכריעה שהחלה כמה שבועות לפני כינוסה של ועידת קמפ-דייוויד והסתיימה כמה חודשים לאחר פרוץ האינתיפאדה השנייה.

מידע מכריע באשר לנחיצותה של ועידת פסגה

המידע המכריע הראשון קשור לנחיצות כינוסה של ועידת פסגה בין מנהיגים ישראלים לפלסטינים. ראש הממשלה ברק סיפק מידע מכריע שלפיו הגיע הזמן להחלטות מכריעות

במהלך המשא ומתן עם הפלסטינים (דרוקר, 2002; שר, 2001; Swisher, 2003; Pressman, 2004; Wolfsfeld, 2004). לפי מידע זה, הישראלים הגיעו לנכונות לויתורים היסטוריים וזו הייתה השעה לגלות אם גם הפלסטינים מעוניינים ליישב את העימות בדרכי שלום.

בחנית תקפות המידע: הרעיון לכנס ועידה היה של ברק. הוא שכנע את הנשיא קלינטון בנחיצותה ו"כופף את היד של ערפאת" עד שהסכים לקחת בה חלק (בן-עמי, 2004; Quandt, 2001). ברק היה זה שהעלה את הטיעון שיש לחתור להסדר קבע סופי דווקא בנקודת הזמן ובמסגרת שהציע, בעיקר משום שהאמין שיוכל לשכנע את הפלסטינים לקבל את הצעותיו. לטיעונים אלה היה קשר הדוק לנסיבות הפוליטיות הפנימיות הן בישראל הן בארצות הברית (פירוק הקואליציה בישראל וקרבה למועד הבחירות בארצות הברית) ולאישיות של המנהיג הישראלי (אדליסט, 2003): כוונתו של ברק הייתה להגיע להכרזה על סיום הסכסוך ולשים קץ לדרישות משני הצדדים. עם זאת הוא אמר: "אני לא בטוח שיש לי פרטנר המבין את גודל ההזדמנות" (שם, עמ' 337), וכעבור זמן אמר: "הכוונה היא שאנחנו רוצים להביא למבחן אמפירי האם יש או אין רשות פלסטינית רצינית שמוכנה ללכת עד הסוף" (שם, עמ' 242).

כמה מנהיגים ואף נושאים ונותנים ישראלים ופלסטינים הזהירו, שהפסגה לא הוכנה כהלכה ושדרישת ברק לשים קץ לתביעות בהסכם סופי אינה יכולה להיות מושגת (בן-עמי, 2004). זאת ועוד, משרד החוץ והמודיעין הישראלי הציגו עוד לפני הפסגה את תנאי הבסיס שהפלסטינים יוכלו לקבל אם יכריזו על קץ הסכסוך – תנאים שברק לא יכול היה להציע בשלב ההוא. ביוני 2000 אמר ראש אמ"ן האלוף עמוס מלכא:

באותה עת לפחות היה יאסר ערפאת נחוש להגיע להכרעה בשנת 2000. נחישותו נבעה לא מסמליותה של שנה זו אלא משאיפתו באותה עת להגשים, לפחות ברובו המכריע, את חזונו האסטרטגי המבוסס על ארבעה מרכיבים: (א) מדינה עצמאית; (ב) חזרה לגבולות 1967 תוך תיקונים וויתורים מזעריים ופיצוי בהחלפת שטחים; (ג) קביעת מזרח ירושלים כבירתה של המדינה הפלסטינית; (ד) מציאת פתרון הולם לסוגיית הפליטים. מרכיבים אלה ייצגו את ארבעת קוויו האדומים והבהירו עד כמה מצומצם מרחב הגמישות שלו (מלכא, 2004, עמ' 14).

אולם ברק בחר להתעלם מהאזהרות הללו (כספית, 2002) והכין את הקרקע למה שכמה עיתונאים תיארו כפסגה בלתי אפשרית ולא מוכנה כראוי (דרוקר, 2002; כספית, 2001). לדעה זו בנוגע למהלך העניינים הבעייתיים טרם כינוס הפסגה היו שותפים גם כמה מהמשתתפים האמריקנים בפסגה (Lessons of Arab-Israeli negotiating, 2005).

אירוע מכריע ראשון: פסגת קמפ־דייוויד

האירוע המכריע הראשון התרחש מ-11 עד ה-24 ביולי. משלחות רמות דרג של ישראלים ופלסטינים נפגשו בקמפ־דייוויד שבמרילנד, בהשתתפות צוות אמריקני בראשות הנשיא קלינטון. המטרה הייתה להשיג הסכם קבע ולהכריז על סיום הסכסוך הישראלי-פלסטיני. עם תום הדיונים התגלה כי הצדדים לא השכילו להגיע להסכם וכי פסגת השלום נכשלה.

כפי שציינו, מאחר שהפסגה הייתה סגורה לתקשורת ודיוניה היו חסויים, המידע שהועבר על-ידי המנהיגים על הסיבות לכישלונה הוא מידע מכריע.

מידע מכריע על הדיונים בקמפ־דייוויד ועל תוצאות הפסגה

כאשר הסתיימו הדיונים בלא שהגיעו להסכם, ברק סיפק מידע מכריע ובו טען שעשה הכול ולא השאיר אבן על אבן בנכונותו לויתורים נדיבים ומרחיקי לכת כדי להגיע להסכם, ואילו ערפאת סירב לקבל את הצעותיו ולא הציע הצעות נגדיות. מידע זה העביר לצד הפלסטיני את האחריות הבלעדית לכישלון הפסגה (בן־עמי, 2004; דרוקר, 2002; שר, 2001; Pressman, 2003; Wolfsfeld, 2004). מידע חשוב זה נתמך גם בידי הנשיא קלינטון (ששכנע את ערפאת להגיע לפסגה רק לאחר שהבטיח לו שבמקרה של כישלון הוא לא יטיל את האשמה על הצד הפלסטיני) ובידי רוב חברי המשלחת הישראלית. בסיכומו של דבר, כמעט כל המנהיגים הפוליטיים והחברתיים בישראל ורוב רובם של אמצעי התקשורת חזרו על מידע זה פעם אחר פעם (דור, 2001; הראל, 2005; Wolfsfeld, 2004).

בחירת תקפות המידע: מסע התעמולה המתוזמן של ברק להאשמת הפלסטינים הוכן מבעוד מועד, והיה הצלחה יוצאת דופן, בעיקר בישראל אבל גם מחוצה לה (דרוקר, 2002; Weymouth, 2001; ראו גם תיאור מפורט אצל וולספלד [Wolfsfeld, 2004]). נראה כי המידע המכריע הזה הרחיק לכת בהשפעתו על הבניית ההשקפה של הציבור הישראלי כאשר לאירועים, בייחוד עקב הצעותיו של ברק באשר לירושלים, הצעות ששברו את הטאבו בנוגע לחלוקת העיר שאוחדה מחדש ב־1967. מן המידע עלה כי ישראל הייתה מוכנה להתפשר ו"לתת הכול", ואילו ערפאת והפלסטינים סירבו לקבל את ההצעה. מכך השתמע שערפאת והפלסטינים אינם מעוניינים למצוא פתרון לעימות בדרך של פשרה ושלוש, ושהם עדיין מתאווים להשמיד את ישראל. כוונה זו נבעה ישירות מהדברים, משום שלפי המידע שהעביר ברק, המשלחת הפלסטינית התעקשה על זכות השיבה למילוני פליטים פלסטינים לישראל.

פרסומים רבים העוסקים בתהליך המשא ומתן בקמפ־דייוויד נכתבו בידי כותבים בעלי השקפות עולם מגוונות (לדוגמה: בן־עמי, 2004; פונדק ואריאלי, 2004; רובינשטיין, 2003; שר, 2001; Enderlin, 2003; Hannieh, 2001; Hussein & Malley, 2001; Kacowitz, 2005; Klein, 2003; Lessons of Arab-Israeli negotiating, 2005; Pressman, 2003; Rabinovich, 2004; Ross, 2004; Shamir & Maddy-Weitzman, 2005). ישנה אמנם הסכמה נרחבת יחסית בין רבים מהפרסומים באשר לפרטי ההצעות ולמהלכי המשא ומתן, אולם יש גם נקודות מחלוקת ביניהם באשר למשמעות, להשלכות ובעיקר באשר להערכה בנוגע לצד האחראי לכישלון הפסגה. מפרסומים אלה ואחרים עולה ביקורת לא רק על ההתנהלות הפלסטינית, אלא גם על ההצעות הישראליות הבלתי מספקות, על דרך ניהול המשא ומתן בידי ברק ועל חוסר המוכנות של האמריקנים. נראה כי חוסר ההסכמה באשר לריבונות בהר־הבית תרם רבות לקריסה של ועידת קמפ־דייוויד (בן־עמי, 2004; Klein, 2003; Steinberg, 2002). עוד עולה

כי מזווית הראייה הישראלית, הצעות ברק היו מרחיקות לכת ונדיבות, אולם מן הזווית הפלסטינית הן היו רחוקות מלהשביע רצון: לפי התנאים שהוצעו, למדינה הפלסטינית העתידית לא הייתה אמורה להיות רציפות טריטוריאלית, והיא אמורה הייתה להיות מחולקת לשלושה שטחים נפרדים שיחד חולשים על כ-88% מהגדה המערבית ו-100% מרצועת עזה, ובלא אחיזה בבקעת הירדן בעתיד הנראה לעין (פונדק ואריאלי, 2004; Pressman, 2003). בנוסף, מקצת מהשכונות הערביות במזרח ירושלים (כגון שייח-ג'ראח, ואדי-ג'וז וסילוואן) היו אמורות להישאר תחת שליטה ישראלית עם אוטונומיה מקומית, וישראל הייתה אמורה לשמר את ריבונותה על הר-הבית (Klein, 2003).

קבלת תכנית קלינטון בדצמבר 2000 בידי ישראל והעובדה שישראל הציעה ויתורים נוספים בטאבה מורות שההצעות הישראליות בקמפ-דייוויד לא היו מרחיקות הלכת ביותר שישראל הייתה יכולה להציע. בשתי ההזדמנויות הללו שיפר ברק את ההצעה הישראלית. זאת ועוד, היה פער בסיסי בין העמדות של הצד הישראלי לזה הפלסטיני במהלך המשא ומתן בקמפ-דייוויד: הפלסטינים דרשו לראות בהחלטות האו"ם נקודת פתיחה – בסיס למשא ומתן שיוביל להגשמת זכויותיהם הנובעות מלגיטימציה בין-לאומית, ואילו הישראלים שאפו לפשרה ולפתרון הוגן שמבוסס על המצב הקיים, בעיקר בהקשר של הביטחון וההתנחלויות (בן-עמי, 2004; Lavie, 2003).

אירוע מכריע שני: תחילתה של האינתיפאדה השנייה

האירוע המכריע השני החל ב-28 בספטמבר 2000, כאשר העימות האלים בין ישראל לפלסטינים קיבל ממדים חדשים. הגפרור שהצית את האלימות היה העלייה מעוררת המחלוקת של אריאל שרון, ראש האופוזיציה דאז, להר הבית: בתגובה החלו הפרות סדר פלסטיניות, מלוות ביידוי אבנים, הפגנות וירי. אירועים אלה נתקלו בתגובה תקיפה ביותר של כוחות הביטחון הישראליים.

הישראלים והפלסטינים זוכרים את תחילתה של האינתיפאדה בדרכים שונות לחלוטין ולפיכך, אפשר להגדיר זאת כזיכרון קולקטיבי יותר מאשר עובדות היסטוריות. אשר לעובדות המוצקות, במהלך ארבעת ימי ההתקוממות הראשונים נהרגו 39 פלסטינים ו-5 ישראלים. עד סוף חודש אוקטובר נהרגו 141 פלסטינים ויותר מ-500 נפצעו, ואילו בצד הישראלי היו 11 הרוגים ופצוע אחד. במהלך החודשים נובמבר-דצמבר בשנת 2000 נהרגו 186 פלסטינים וכ-540 נפצעו. באותה התקופה נהרגו 31 ישראלים ו-84 נפצעו. מתחילת האינתיפאדה בספטמבר 2000 עד ה-1 באפריל 2001 נהרגו 409 פלסטינים וכ-1,740 נפצעו (Palestine Red Crescent Society, 2002), ואילו בצד הישראלי נהרגו 70 אזרחים ו-183 נפצעו (Ministry of Foreign Affairs, 2002). בחודש הראשון של האינתיפאדה התבטאה ההתקוממות הפלסטינית בעיקר בהפגנות מאורגנות וספונטניות, ואלה נתקלו בכוח צבאי ישראלי חזק. אשר להתקפות טרור, פלסטינים ירו בעיקר על חיילים ועל מכוניות ישראליות בשטחי הגדה המערבית. בנובמבר שנת 2000 התפוצצה פצצה בשוק בירושלים ולאחר מכן גם בחדרה. ב-1 במרץ התפוצצה פצצה במונית. פיגוע ההתאבדות

הראשון התרחש ב־28 במרץ שנת 2001 במזרחה של כפר סבא (לאחר היבחרו של אריאל שרון לראשות הממשלה בפברואר 2001).

מנתונים אלה אפשר ללמוד שהצבא והמשטרה הישראלים הגיבו להתקוממות הפלסטינית בכוח רב, לעתים בלא הבחנה (דרוקר ושלח, 2005; הראל ויששכרוף, 2004). צה"ל היה מוכן כהלכה לפרוץ האינתיפאדה השנייה, והכוונה הייתה להשתמש בכוח ו"ללמד את הפלסטינים שיעור"¹. במהלך 30 הימים הראשונים של האינתיפאדה ירה צה"ל יותר ממיליון כדורים. לפי כספית (2002), "במערכת המדינית, וגם במערכת הביטחונית, קיימת סברה לפיה ייתכן שהתגובה ההרסנית של צה"ל והמכה שספגו הפלסטינים בשבועות הראשונים דרדרו את המצב והסלימו את ההמשך" (ראו גם: דרוקר ושלח, 2005; הירש, 2004; הראל ויששכרוף, 2004; Peri, 2002).

הצבא קיבל מהדרג המדינית מרחב תמרון גדול שאפשר לו להשתמש בכוח עז (דרוקר ושלח, 2005). אולם גם בהינתן מרחב פעולה גדול זה, במקרים מסוימים שבהם ניסה הדרג המדינית למתן את התגובה הצבאית, צה"ל בחר להתעלם מההוראות (ראו: דרוקר ושלח, 2005; כספית, 2002; מיכאל, 2004; פדהצור, 2001; Peri, 2002, 2005). שלמה בן-עמי, שהיה שר החוץ והשר לביטחון פנים באותה תקופה כתב בזיכרונותיו:

היה מרחק בין הנחיותיו של הדרג המדינית לבין תרגומם בשטח. מדובר בכשל מובנה שבא לידי ביטוי הן בציר דרג מדיני-צבא הן בציר דרג מדיני-משטרה כאשר ליכולת השליטה והבקרה של הדרג המדיני על הדינמיקה של ההתרחשויות בשטח ועל תגובתו של הדרג המבצעי (בן-עמי, 2004, עמ' 295).

מידע מכריע על תחילתה של האינתיפאדה השנייה ועל מהלך העניינים בשלב הראשון
מעט לאחר שהחלה האלימות, הגיע מידע מכריע מברק, מממשלת ישראל ומכמה אישי צבא בכירים², ולפיו פרוץ האינתיפאדה השנייה היה מהלך יזום ומתוכנן היטב בידי ערפאת והרשות הפלסטינית (דור, 2001, 2003; Wolfsfeld, 2004). זו הייתה גרסת הממשלה, אף שבתחילת האינתיפאדה רוב גורמי הביטחון נתנו פירוש אחר לאירועים (בר-סימן טוב, לביא, מיכאל ובר-טל, 2005; דור, 2001; דרוקר ושלח, 2005). עם זאת, לאחר זמן קצר ביותר התייצבו כל גורמי הביטחון והממשל כאחד מאחורי המידע המכריע שהופץ באופן בלתי פוסק על-ידי כלי התקשורת. משנמשכה האלימות, הממשלה, כוחות הביטחון ורוב כלי התקשורת המשיכו לספק מידע ולפיו כוונת הרשות הפלסטינית היא להשמיד את ישראל. לפי מידע מכריע זה, המלחמה שישראל נלחמת היא על עצם קיומה

1 ההכנות נערכו מתוך הערכה של המודיעין שהתקוממות פלסטינית עלולה לפרוץ במקרה שהמשא ומתן בין הצדדים ייכשל, וערפאת יכריז באופן חד-צדדי על מדינה פלסטינית. במקרה כזה, ישראל תיכננה ליזום צעדי ענישה. לא הייתה כל הערכת מודיעין שגרסה שערפאת ייסוג מרעיון שתי המדינות ויזום מהלך נרחב של אלימות שמטרתו להשמיד את מדינת ישראל (דרוקר ושלח, 2005; שטרן, 2004).

2 המשכנעים המרכזיים ביותר בנכונות המידע, נכון לזמן ההוא, היה הרמטכ"ל דאז שאול מופז, סגן הרמטכ"ל משה יעלון וראש חטיבת המחקר באמ"ן, עמוס גלעד.

(בר-סימן-טוב, ואחרים, 2005; דור, 2003; 2002; Feldman, 2002; Dor, 2005) — ראו גם ראיונות עם אהוד ברק — שביט, 2002 ועם הרמטכ"ל לשעבר משה יעלון — שביט, 2002). בנוסף, מקורות ביטחוניים וממשלתיים המשיכו להפיץ שערפאת אחראי באופן אישי לכל פעולת טרור ושהמנהיגות הפלסטינית (בעיקר ערפאת ומנהיגים המזוהים עמו) אינה שותפה ("אין פרטנר") למשא ומתן בשל מעורבות חבריה בטרור וסירובם להילחם בו (ראו סקירות של בר-סימן-טוב ואחרים, 2005; Swisher, 2004). לפיכך, מסע התעמולה של "אין פרטנר למשא ומתן לשלום", שהחל מיד לאחר כישלון קמפ-דייוויד, המשיך ביתר שאת. ברק אף הסביר כעבור זמן, שההחלטה להמשיך בשיחות השלום עד בחירות 2001 (כולל המשא ומתן בטאבה) נבעה משיקולים פוליטיים בלבד, שבמרכזם הרצון למנוע מהישראלים להיתפס כאחראים לקריסת התהליך המדיני לפני סיום תקופת כהונתו של הנשיא קלינטון (Barak, 2003).

בחירת תקופת המידע: שלא כאמונה הרווחת שהופצה ונתמכה בידי ברק ובידי כמה מהקצינים רמי הדרג בצה"ל, הסיפור (נרטיב) החלופי, שעם הזמן קיבל תמיכה עובדתית רחבה, מציע שערפאת לא תכנן את האינתיפאדה, אלא היא פרצה באופן ספונטני ואז צמחה והתפתחה בשל השילוב בין תגובת הנגד החזקה של הצבא הישראלי מצד אחד וחוסר תמריצים פוליטיים לעצור אותה מצד אחר. תפיסה חלופית זו נתמכה בידי אגף המודיעין של צה"ל (ראש האגף וראש התחום הפלסטיני) ובידי גורמי ההערכה של השב"כ והמוסד. כפי שניסח זאת עמי איילון (אלוף במילואים וראש השב"כ לשעבר): "אינתיפאדת אל-אקצה הייתה בראשיתה תופעה עממית בלתי מתוכננת שאינה פועלת על-פי מטרה מדינית מוגדרת... יושב ראש הרשות מובל בתוך המערכת האלימה הזאת, שכדי לעצרה עליו ליצור תוחלת מדינית" (איילון, 2004, עמ' 11).

תפיסה זו נתמכה גם בידי ראש השב"כ הנוכחי, יובל דיסקין, שהיה בתקופה המדוברת סגן ראש השב"כ (הראל, 2005), בידי מתי שטיינברג, יועץ ראש השב"כ לענייני פלסטינים (Steinberg, 2002) ובידי קצין בכיר במוסד שהתבקש לחקור את פרוץ האינתיפאדה השנייה (דרוקר ושלח, 2005). לאחרונה, גם אבי דיכטר, ראש השב"כ באותה תקופה, הציג גישה דומה, כשאמר: "אני גם לא מקבל את התזה על התכנון הרב-שלבי של הפלסטינים בראשות יאסר ערפאת, את האינתיפאדה של ספטמבר 2000... לא ערפאת ולא פורצי האינתיפאדה או מחוללי האינתיפאדה, לא ידעו שהולכת להיות אינתיפאדה" (דיכטר, 2006). האלוף במילואים עמוס מלכא, שהיה ראש אמ"ן באותה תקופה, ערער על היושרה המקצועית של ראש חטיבת המחקר דאז, עמוס גלעד:

אני אומר במלוא האחריות שבכל תקופת כהונתי כראש אמ"ן לא היה אפילו מסמך אחד של חטיבת המחקר שנתן ביטוי להערכה שגלעד טוען שהציג בפני ראש הממשלה. כפי שמתחייב מנוהלי העבודה, שום מסמך לא יכול לצאת מחטיבת המחקר בלי לקבל אישור של ראש החטיבה (אלדר, 2004).

והוא מוסיף:

עשיתי כל מה שהיה ביכולתי. הלכתי כמה פעמים לוועדת חוץ וביטחון והגשתי דוחות

לרמטכ"ל. בשום מקום לא אמרתי שאני מקבל את תאוריית הקונספירציה, שלפיה אוסלו היה מזימה לחיסול ישראל. לצערי, מופז כרמטכ"ל ובוגי כסגנו התעלמו ממה שאמרת. מה שגלעד אמר התאים להם יותר (אלדר, 2004).

מלכא טוען בתוקף שגם לאחר ששיחות השלום כשלו והעוינות והאלימות צצו מעל פני השטח, אגף המודיעין לא שינה את הערכותיו המקצועיות. בדומה, גם מחלקת המחקר בשב"כ, במשרד החוץ ובמשרד מתאם הפעולות בשטחים לא אימצו את הגישה שפסגת קמפ־דייוויד חשפה את "המזימה של אוסלו". אל"מ במילואים, אפרים לביא, שעמד בראש המחלקה הפלסטינית באגף המודיעין של צה"ל טוען: "אני יכול לקבוע חד־משמעית, שבהערכות הקבועות, הרשמיות, של חטיבת המחקר לא היה בסיס מודיעיני לקונספציה הרווחת היום. גם לא נכתבו ניירות הערכה שמבטאים את רוח הקונספציה הקיימת" (שטרן, 2004).

בנקודה זו חשוב להדגיש שהמידע המכריע הנזכר, ובעיקר זה הנוגע לכישלון הפסגה ופרוץ האינתיפאדה, הועבר באופן נרחב על־ידי התקשורת הישראלית. שני מחקרים בחנו דיווחים עיתונאיים על האירועים האלה: מחקרה של הראל (2005), ובו ניתוח תוכן של הדיווחים על פסגת קמפ־דייוויד, ומחקרו של דור (2001), שבחן את הדיווחים התקשורתיים על פרוץ האינתיפאדה בשלושת העיתונים המובילים – "ידיעות אחרונות", "מעריב" ו"הארץ". ממצאי מחקרים אלה מעלים ששלושת העיתונים העבירו באופן בולט את המידע שסופק על־ידי ברק ואחרים. מידע ופרשנות זו לאירועים הפכו לסיפר הדומיננטי, ואילו הפרשנויות החלופיות הוזנחו. לפיכך, מידת החשיפה של הציבור הישראלי למידע שהעביר ברק דרך אמצעי התקשורת הייתה רבה. נבחן עתה באיזו מידה אימצה דעת הקהל בישראל את הסיפר הדומיננטי של ברק.

שינויים בדעת הקהל היהודית בישראל

אפשר לומר שרבים בציבור בישראל אימצו לעצמם עמדה הגמונית ש"ישרה קן" עם המידע שהועבר על־ידי אהוד ברק. אשר למידע המכריע שנוגע לתוצאות פסגת קמפ־דייוויד, מנתוני סקר מדד השלום שנערך בסוף יולי 2000 עולה כי 13% מהיהודים בישראל ייחסו לצד הישראלי אחריות רבה או בלעדית לכישלון הפסגה בקמפ־דייוויד; 12% ייחסו לשני הצדדים אחריות לכישלון באופן שווה, ו-67% ייחסו לצד הפלסטיני אחריות עיקרית או בלבדית לכישלון הפסגה (מדד השלום, יולי, 2000). שנתיים לאחר מכן, באוגוסט 2002, 92% מאזרחי ישראל היהודים האמינו שהפלסטינים לא מילאו את התחייבויותיהם מהסכם אוסלו, ו-66% טענו שישראל מילאה את חלקה (מדד השלום, אוגוסט, 2002).

אשר למידע המכריע על הסיבות לפרוץ האינתיפאדה, לפי סקרי מדד השלום, בנובמבר 2000 האמינו 80% מאזרחי ישראל היהודים שהפלסטינים הם האשמים בפרוץ האלימות (מדד השלום, נובמבר, 2000). בשנת 2002, 84% אחוז מהיהודים טענו שהפלסטינים

הם האשמים הבלעדיים או העיקריים להידרדרות היחסים בין העמים, ורק 5% חשבו שישראל היא האחראית הבלעדית (Arian, 2002). בנוסף, כבר באוקטובר 2000 האמינו 71% מהציבור שערפאת מתנהג כמו טרוריסט, אף ששנתיים קודם לכן חשבו כך רק 41% (מדד השלום, אוקטובר, 2000).

נתונים אלה הם רק דוגמאות אחדות ל"רעידת האדמה הפסיכולוגית" (Bar-Tal & Sharvit, 2008) שחוזה הציבור בישראל במהלך השנה הראשונה של האינתיפאדה. ההבטחות של ברק לאחר היבחרו ב-1999 התקבלו בכרחה בידי רבים מהציבור בישראל. בסקר כלל-ארצי שערך אריאן (Arian, 1999) במהלך מסע הבחירות (בין ה-25 בינואר ל-7 במרץ, 1999), נמצאו עמדות פייסניות ואופטימיות יחסית. אולם רק כ-20 חודשים לאחר כניסתו של אהוד ברק למשרד ראש הממשלה, נראה שינוי נרחב בדעת הקהל בישראל — מספר גדול יחסית של מצביעי שמאל ומרכז שינו באופן דרמטי את עמדותיהם מ-1999. בסקר כלל-ארצי שערך אריאן בין ה-12 באפריל ל-11 במאי, 2001 (Arian, 2001, 2002), כמה חודשים לאחר שברק הפסיד בבחירות מול אריאל שרון, נמצאו תוצאות פחות פייסניות ופחות אופטימיות. לוח 1 מציג מבחר תוצאות משני הסקרים.

לוח 1: תוצאות סקר דעת קהל ארצי — 1999 ו-2001

סקר 1999	סקר 2001	
80%	—	דיווחו על תחושה גוברת של ביטחון מאז תחילת תהליך השלום ב-1993
—	63%	דיווחו על ירידה בתחושת הביטחון מאז תחילת תהליך השלום
69%	47%	העדיפו שיחות שלום על פני חיזוק היכולת הצבאית
68%	35%	האמינו שהשלום יושג במהלך שלוש השנים הקרובות
67%	30%	האמינו שחתימת הסכם שלום תבטא, הלכה למעשה, את סיום הסכסוך
70%	58%	תמכו בתהליך אוסלו
59%	—	האמינו שהתקפות הטרור יכולות להיפסק רק על-ידי משא ומתן
—	52%	האמינו שצריך לתת לצה"ל לנצח את הטרור
64%	46%	האמינו שרוב הפלסטינים רוצים שלום
63%	42%	מעוניינים בהמשך שיחות השלום

הערה: הסימן — מציין חסר בנתונים עקב העדר שאלה מתאימה בשאלון. מקור הנתונים: Arian, 1999, 2001, 2002.

מסקרים נוספים (מדד השלום, מאי, 2001) עלה כי 70% מהציבור הישראלי-יהודי העריכו שאין לערפאת רצון או יכולת לחתום עם ישראל על הסכם שלום שיסיים את העימות, גם אם ישראל תקבל את כל דרישותיו — ושבמקרה כזה הוא יעלה דרישות נוספות על מנת למוטט את המשא ומתן. מכלל הציבור, כ-80% לא האמינו שהפלסטינים יכבדו הסכם שלום שעליו הם יחתמו. במרץ 2001 האמינו 72% מאזרחי ישראל היהודים שצריך להפעיל כוח רב יותר מול הפלסטינים (מדד השלום, מרץ, 2001; לסקירה על

עמדות ותגובות הציבור הישראלי-יהודי, ראו Bar-Tal & Sharvit, 2008). בסקר נוסף, שנעשה במרץ 2001, נמצא כי 58% מהציבור הישראלי-יהודי שינו לרעה את דעתם על הפלסטינים, ו-37% דיווחו כי הם הפכו ל"נצים" יותר בעקבות האירועים שהחלו בשנת 2000 (פלוצקר, 2001, 30 במרץ). מדד אוסלו, שמשקף את מידת התמיכה של הציבור בישראל בתהליך אוסלו, מראה ירידה דרמטית של 6 נקודות (34.23%) בתקופה הנדונה – ממרץ 1999 עד מאי 2001 (מדד השלום, 1999, 2000, 2001).

לבסוף, שינוי בולט נוסף, שמסמל מגמה של קיטוב, התרחש בכל הנוגע להגדרה הפוליטית העצמית של ישראלים-יהודים על הציר של שמאל-ימין. בעוד שבכל שנות ה-90 היה הציבור הישראלי-יהודי פחות או יותר יציב בהזדהותו, האירועים שלאחר פסגת קמפ-דייוויד והמידע שהועבר לצורך פירושם גרמו להערכתנו לשינוי גדול. אם במהלך שנות ה-90 המוקדמות כ-36% מהציבור הישראלי-יהודי הגדירו את עצמם שמאל ו-39% הגדירו את עצמם ימין (אריאן ושמיר, 2004), במאי 2002 הגדירו את עצמם שמאל רק כ-19%, ו-48% הגדירו את עצמם ימין. שאר הנשאלים הגדירו את עצמם מרכז או לא ידעו איך לסווג את עצמם.

למידע זה חשיבות רבה משום שהוא מסמל את מרחב השינוי. עם זאת, חשוב לזכור שבדרך כלל "נצים" (ימנים פוליטיים) החזיקו בעמדות לא פשרניות במשך כל שנות ה-90 ודחו אפשרות להסכם שלום עם הפלסטינים שמתבסס על ויתורים ישראליים (אריאן, 1999). הם הביעו התנגדות עקיבה ובסיסית לתהליך אוסלו בכלל ולויתורים שהוא הצריך בפרט. במהלך הכהונה השנייה של ראש הממשלה יצחק רבין, חלקים ממחנה הימין הובילו תהליך שמטרתו הייתה ליצור דה-לגיטימציה למדיניות השלום של רבין ולרביץ עצמו (Avineri, 1995; Karpin & Friedman, 1998; Peleg, 2001). אותה קבוצת אוכלוסייה ניהלה מסע תעמולה נגד כל ויתור טריטוריאלי גם במהלך תקופת כהונתו של ברק כראש ממשלה. לפיכך, אפשר לומר כי במהלך התקופה הנבחנת, חלק זה של האוכלוסייה לא שינה את עמדותיו הבסיסיות, ומכאן שעיקר חציית הקווים הפוליטיים היה מהמחנה המרכזי-שמאלי אל עבר המחנה הימני. בסקר שעשינו במרץ 2002, ומדווח כאן לראשונה, 29% מהישראלים-יהודים דיווחו כי "לפני פסגת קמפ-דייוויד הם האמינו כי המנהיגות הפלסטינית מגבירה את מאמציה להשגת שלום עם ישראל, אולם כיום אין הם מאמינים בכך יותר". כמו כן, 56% דיווחו שהם מעולם לא האמינו בכנות כוונותיהם של הפלסטינים וכיום הם ממשיכים שלא להאמין, ורק 8% דיווחו שהם ממשיכים להאמין בכנות הכוונות של הפלסטינים להשיג שלום עם ישראל. מבין אלה שהצביעו לברק ב-2001, 43% דיווחו שהם שינו לרעה את עמדותיהם כלפי הפלסטינים, ואילו 23% דיווחו שהם מעולם לא האמינו בהם, ו-29% המשיכו להאמין בפלסטינים במידה דומה. אף שאנו מכירים בכך שמצד גורמים יצרו את השינוי בדעת הקהל בתקופה הנדונה, אנו מציעים שלמידע המכריע, שסיפק ראש הממשלה ברק בנקודות זמן שונות במשך התקופה, הייתה השפעה חשובה על השינוי, בעיקר זה שהתרחש בקרב התומכים המסורתיים של מחנה השלום. הנחה זו מתבססת גם על הטיעון שאין באלימות הקשה,

שהתרחשה במהלך חמשת החודשים הראשונים של האינתיפאדה, בכדי להסביר לבדה את השינוי הגדול בדעת הקהל בישראל ובעיקר בקרב אנשי שמאל – "יונים" – ואנשים ממרכז המפה הפוליטית. מהנתונים אפשר להעריך כי למסגור האירועים הייתה השפעה לא מבוטלת. הערכה זו מתבססת על ההנחות האלה: ראשית, האלימות והתקפות הטרור הגדולות, שאפיינו את השנתיים הראשונות של האינתיפאדה השנייה, דומות במהותן לתקופות קשות אחרות שחוה הציבור הישראלי, כגון האינתיפאדה הראשונה (1987–1991) או אפילו פיגועי האוטובוסים בשנים 1995–1996. בתקופות אלה, למרות האלימות וההרג הקשים, לא נרשם שינוי כה נרחב בדעת הקהל הישראלית-יהודית באשר לתמיכה בתהליך של שלום. ההפך הוא הנכון, במהלך האינתיפאדה הראשונה גברה התמיכה בהקמת מדינה פלסטינית (אורן, 2005). בדומה לכך, מחקרים מראים שבמהלך התקפות הטרור באמצע שנות ה-90 (1995–1996), לא התרחשה כל ירידה בנכונות הציבור הישראלי לפשרות טריטוריאליות (Arian, 1999) ואף לא שינוי בעמדותיו כלפי הפלסטינים (אורן, 2005), אלא ניכרה דווקא עלייה מסוימת בעמדות היוניות של הציבור (Arian, 1999). לבסוף, ממצאי מחקר שעשינו במרץ 2002, ומדווח כאן לראשונה, הם בעלי חשיבות רבה לתיקוף טענתנו: מבין אלה ששינו לרעה את עמדתם בנוגע למידת האמון שיש לתת במנהיגות הפלסטינית, 53% הזכירו כסיבה הראשונה לכך את הבחירה של הפלסטינים להשתמש בטרור להשגת מטרותיהם, ו-24% הזכירו את הדחייה של הפלסטינים את הצעות ברק בקמפ-דייוויד כסיבה הראשונה לשינוי. שתי הסיבות משקפות את פירוש האירועים כפי שבא לידי ביטוי במידע שהעביר ברק לציבור בישראל. בהמשך ננסה להסביר את השפעתו של אהוד ברק על דעת הקהל בכלל ועל דעת הקהל של מחנה השלום בפרט בתחילת האינתיפאדה השנייה.

ההשפעה של אהוד ברק על דעת הקהל בישראל: הסבר פסיכולוגי-חברתי

השאלה שצריכה לקבל מענה היא מדוע המידע המכריע שהועבר לציבור הישראלי-יהודי על-ידי ראש הממשלה לשעבר אהוד ברק, ותווך על-ידי התקשורת, התקבל בחלק מן הציבור כאמת צרופה שאינה ניתנת לערעור. כיצד אפשר להסביר את ההשפעה של מידע זה על רבים מהציבור ובפרט על אנשי המרכז הפוליטי וה"יונים".

בשדה הפסיכולוגיה החברתית פותחו ונחקרו לאורך השנים כמה וכמה תאוריות העוסקות בתהליכי שכנוע ושינוי עמדות (לסקירות ראו: Eagly & Chaiken, 1993; Petty & Wegener, 1998; Cacioppo, 1981). סקירה ודיון מעמיקים בכלל התאוריות הללו הם מעבר ליריעה המוגבלת של המאמר הנוכחי. עם זאת, כנקודת מוצא אנו בוחרים לאמץ את הגישה של פטי וווגנר (Petty & Wegener, 1998). חוקרים אלה טענו שהשאלה הקלסית של לאסוול (Lasswell, 1948) – "מי אמר מה למי ואיזו השפעה הייתה לזה?", שאלה שנחקרה באופן חוזר ומעמיק בעבודתם רבת-ההשפעה של הובלנד ועמיתיו בשנות ה-50 (Hovland & Weiss, 1951; Hovland et al., 1953; Kelman & Hovland, 1953) וקודמה בצורה

מרתקת בידי מקגוויר (McGuire, 1969, 1985, 1995), "מספקת בחצי המאה האחרונה מסגרת נאותה לחוקרים שמתעניינים באיתור משתנים נבחרים לצורך בחינת היישום של תאוריות שכנוע" (Petty & Wegener, 1998, p. 342). לפיכך, אנו סבורים שבמקרה הנוכחי, המסגרת התאורטית של הובלנד ועמיתיו (Hovland et al., 1953) מספקת את קווי המתאר לניתוח ההשפעה של אהוד ברק על דעת הקהל. חוקרים אלה הציעו שהמפתח להבנת תהליך שכנוע נעוץ בבחינה של שלושה גורמים מרכזיים: אופיו של מוסר המסר (המשכנע), תוכן המסר והאופי של הקהל (קולט המסר).

מוסר המסר (המשכנע): אהוד ברק

כפי שהזכרנו, במהלך השנים התבססה ההנחה שלכמה משתנים הקשורים למאפיינים של מקור המידע יש השפעה בולטת על פוטנציאל הקבלה של המידע בידי קהל היעד (Hass, 1981; Petty & Wegener, 1998). אחד המשתנים הראשונים שנלמדו ושהוקדשה להם תשומת לב מחקרית רבה הוא המידה שבה אפשר לסמוך על מוסר המסר או מידת המהימנות (credibility) שלו. הובלנד ועמיתיו (Hovland et al., 1953) טענו שמהימנותו של מוסר המסר תלויה בשני גורמים: מידת המומחיות שלו (expertness), שמשקפת את המידה שבה הוא נתפס כרב-ידע בתחום, והאמינות שלו (trustworthiness), שמתייחסת בעיקר לכוונות הלא-מוטות ולהניעה (מוטיבציה) שלו להעברת המידע (ראו לדוגמה Allyn & Festinger, 1961; Eagly, Wood, & Chaiken, 1978; Kelman & Hovland, 1953). לאהוד ברק היו ללא ספק רמות גבוהות הן של מקצועיות הן של אמינות, לפחות בעיני תומכיו (כספית וכפיר, 1998). ראשית, הוא נחשב מומחה לתחום הביטחון, שנתפס בישראל כתחום הידע החשוב ביותר למועמד להנהגת האומה (Bar-Tal, Jacobson, & Klieman, 1998; Yaniv, 1993). בעשרות שנות שירותו בצבא הוא פיתח לעצמו את התדמית של "חייל מספר 1" בהיסטוריה הישראלית. הוא היה החייל המעוטר ביותר בתולדות צה"ל והיה לו ניסיון כראש אמ"ן וכרמטכ"ל בעל תדמית חיובית ביותר. בנוסף, הוא נחשב לאחד המומחים הגדולים ביותר בתחום היחסים עם הפלסטינים (אדליסט, 2003; כספית וכפיר, 1998). לבסוף, מאז ומתמיד הוצג ברק לציבור כאדם בעל אינטליגנציה יוצאת דופן ובעל כישורים אנליטיים מרשימים. כלל הייחוסים הללו הביאו לכך שאהוד ברק נתפס כמומחה בעניינים מדיניים בכלל ובעניינים הקשורים בביטחון ובתהליך השלום בפרט. נראה כי לתדמית זו הייתה תרומה ניכרת לאימוץ המידע המכריע שסיפק לציבור בישראל, למרות הכישלון שנחל בתהליך השלום ולמרות פרוץ האינתיפאדה. אמינות היא הרכיב השני והחשוב ביותר במהימנותו של מוסר המסר (Hovland et al., 1953). היא מקושרת לכוונות הנתפסות של מוסר מסר בסיטואציה נתונה (לדוגמה: Allyn & Festinger, 1961), ובייחוד להערכה בנוגע להניעה של מוסר המסר בהעברת מידע מסוים. מסר הנתפס כפוגע באינטרס העצמי של המוסר, נתפס כאמין ביותר (Kelman & Hovland, 1953). נראה שהמידע שסיפק אהוד ברק נתפס בציבור בדיוק כך. לטענת ברק, בדיעבד, הוא הקריב את מעמדו הפוליטי כדי לחשוף את כוונותיו האמתיות של

ערפאת, כלומר השמדת ישראל במסווה של תהליך שלום (Wolfsfeld, 2004). ברק נבחר להניע מחדש את תהליך השלום לפי המורשת של אביו הרוחני, יצחק רבין, אך סיים את תפקידו בהצהירו שערפאת אינו כשיר להיות שותף ("פרטנר") לשלום. המידע הזה של ברק קטע את ההמשכיות של תהליך השלום שבו החל רבין, הפחית ככל הנראה עד מאוד את סיכוייו של ברק להיבחר לכהונה נוספת ופגע בנושאות בשאיפותיו הפוליטיות. זאת ועוד, יש לזכור כי הצגת הפלסטינים באור כה שלילי, לאחר שהציע להם את מה שמרבית הישראלים תופסים כוויתורים מרחיקי לכת, פגעה בנושאות בתדמיתו של ברק (מדד השלום, ינואר, 2001). מנקודת ראות זו נתפס ברק כאדם אמין ביותר, משום שהיה אמין דיו והיה מוכן למסור לציבור מידע מכריע, אף שמידע זה היה עשוי לפגוע בשאיפותיו הפוליטיות.

רכיב נוסף בעל חשיבות ייחודית לניתוח המקרה הנדון כאן הוא מידת הדמיון (similarity) בין מוסר המסר לקהל היעד. בעבר הציעו חוקרים (Bar-Tal, Raviv, & Raviv, 1967; Sears & Freedman, 1967; Raviv, Bar-Tal, Raviv, & Abin, 1993) שקהל יעד שדומה במובנים מסוימים למוסר המסר, נתון יותר לשכנוע על ידו. תפיסה של דמיון מגבירה את מידת האמון והחיבה כלפי המשכנע. בהקשר הפוליטי, אנשים לומדים לסמוך על מידע שמתקבל ממקורות שמחזיקים בעמדות פוליטיות דומות לשלהם, יותר מאשר על מידע שמגיע ממקורות אחרים. נראה כי דמיון בין מוסר המסר לקהל היעד עשוי להסביר את השינוי בעמדות של מי ששייכו את עצמם למחנה השלום. אהוד ברק היה מנהיג הנערץ, ומידת המהימנות שלו בעיניהם הייתה גבוהה במיוחד באותה תקופה. מידע שהגיע ממנו היה משכנע ביותר עבורם, ועקב כך רבים מהם שינו את דעתם. אנו סבורים שמידע דומה שהיה מגיע ממנהיג שונה, למשל מנהיג מהימין, או אפילו מנהיג אחר ממחנה השמאל, לא היה מתקבל כמידע אמין ותקף באותה תקופה. וכפי שכתב וולספלד (Wolfsfeld, 2004, p. 205): "העובדה שמנהיג ממפלגת העבודה היה זה שהוביל את המתקפה נגד הפלסטינים, הבטיחה הצלחה מרבית להבניית דעת הקהל האנטי-פלסטינית". בלא ספק, אהוד ברק כמנהיג השמאל שימש "סמכות אפיסטמית" לרבים מתומכי תהליך השלום, דמות שאנשים אלה סמכו עליה כאשר ניסו לאגור מידע תקף ואמין על המתרחש (Kruglanski et al., 2005).

המסר: מערכות של מידע מכריע

לפי המסגרת התאורטית שעליה התבססנו בניתוח המקרה, נוסף לתפקיד החשוב של ברק כמוסר המסר, גם לתוכן המסר עצמו יש תפקיד חשוב ביותר בתהליך השכנוע (Petty & Wegener, 1998). ברק טען שערפאת לא התכוון להגיע להסכם שלום בקמפ-דייוויד, ושהוא הגיע לפסגה לאחר שהניח את היסודות לאינתיפאדה האלימה השנייה. לפיכך, לפי המסר שברק העביר, פרוץ האינתיפאדה לא היה ספונטני, אלא מתוכנן ומכוון להשיג באלימות את כל מה שהפלסטינים לא הצליחו להשיג במשא ומתן. את המסר אפשר לבחון מחמישה היבטים. היבט אחד — למסר הזה היו שני מאפיינים

מרכזיים — מסר פשוט וברור ביותר ותוכן שלילי ומאיים. לפי התאוריה והמחקרים בתחום הפסיכולוגיה החברתית, שני המאפיינים הללו עשויים לסייע לתהליך של שכנוע ביטוי בחלוקה הברורה והבינרית שהוא יצר ל"טובים" לעומת "רעים". לפי חלוקה זו, שמייחסת לפלסטינים את כלל האשמה לכישלון תהליך השלום, הפלסטינים הם מבצעי הפשעים המוחלטים והישראלים הם הקרבנות. תפיסה זו יכלה להוביל למסקנה אחת ויחידה — ראוי לעצור מיד את המשא ומתן ולהילחם בטרור.

היבט נוסף הוא אופיו השלילי של המסר שברק העביר, ונראה שתרם רבות לקבלתו. הטענה, שמסר שתוכנו שלילי הוא בעל כוח שכנוע גדול ממסר בעל תוכן אחר, מבוססת היטב בספרות הפסיכולוגית ולפיה אירועים ומידע שליליים נוטים להיקלט ולהיזכר ביתר קלות, ולפיכך יש להם השפעה גדולה יותר על הערכות, שיפוטיות וכוונות התנהגות (לסקירה ראו: Cacioppo & Berntson, 1994; Christianson, 1992; Kanouse & Hanson, 1971; Lau, 1982; Peeters & Czapinski, 1990). לפיכך, הטבע השלילי של המידע שברק העביר, בדומה לפירוש השלילי שסיפק לאירועים, ובשילוב עם התחזיות המאיימות באשר לעתיד, עשויים לשמש הסבר נוסף להשפעה המכריעה שלו על דעת הקהל.

ההיבט השלישי הוא התאמתו של המסר לסיפור הרווח בחברה. המידע שברק העביר תאם עד מאוד את הסיפור השולט בחברה הישראלית-יהודית, כפי שהוא משתקף בזיכרון הקולקטיבי ובאתוס העימות (בר-טל, 2007). הסיפור הזה מתמקד בכמה נושאים: הראשון שבהם מדגיש את האיומים והסכנות הקיומיות שהעם והמדינה היהודית היו חשופים אליהם בעבר ושמתיימרים גם בהווה. מתוך כך עולה הנושא השני המתמקד בהיסטוריה של הקרבנות היהודית ובייחוד זו הנובעת מאלימות ערבית. העימות עם הערבים מלווה בנושא התפיסה העצמית החיובית של יהודים, בניגוד לתפיסה סטראוטיפית שלילית של ערבים בכלל ופלסטינים בפרט. ולבסוף, נושא המבוסס על הזיכרון הקולקטיבי של הפרעות וההרג ביהודים בתפוצות בכלל ובשואה בפרט. נושא זה הוא בעל חשיבות עצומה לקולקטיב היהודי, והוא יוצר רגישות גדולה לאיומים בעתיד (Bar-Tal & Antebi, 1992). כלל הנושאים הללו נלמדים בגיל צעיר יחסית והם רווחים בקרב ישראלים-יהודים. הם ידועים ומושרשים היטב אפילו בקרב אלה מבין הישראלים שבשלב מסוים חלקו על הסיפור הכולל או על חלקים ממנו (ראו לדוגמה: פירר, 1985; Bar-Tal & Teichman, 2005; Podeh, 2005). במחקר שערכה שרביט (Sharvit, 2005) נמצא כי כאשר הסיפור הזה נלמד במרומוז, גם ישראלים הרואים בעצמם "יונים" מחזיקים בו. אנו טוענים שהמידע שברק סיפק כלל את כל הרכיבים של הסיפור: איום קיומי, קרבנות עצמית, תדמית עצמית קולקטיבית חיובית ודה-לגיטימציה של האויב. לפיכך, המסר נקלט בקלות בידי אלה שהפרטואר החברתי שלהם תאם ממילא את המידע שסופק. טענה זו אינה מפתיעה בהתחשב בממצאים עקיבים של מחקרים, ולפיהם פרטים בוחרים וקולטים מידע באופן סלקטיבי לפי התאמתו לידע העבר שלהם (Bransford, 1979; Smith, 1998).

ההיבט הרביעי הוא הפחד שהמסר מעורר. רבות נכתב בספרות הפסיכולוגית על

תרומתו של מסר מעורר פחד לשכנוע (לדוגמה: Eagly & Chaiken, 1993; Higbee, 1969; McGuire, 1968). ככלל נטען כי פחד גורם לאנשים לשאוף לאסוף מידע ולעבד אותו כדי לפתח אסטרטגיות התמודדות עם הסיטואציה, בייחוד כאשר הם חשופים למתרחש או נפגעים ממנו (Dillard, 1994; Meijnders, 1998). מסקירה של הספרות בתחום עולה כי פרטים נוטים להשתכנע ממסר מעורר פחד, בעיקר במקרים שבהם הפחד הוא ברמה בינונית (Boster & Mongeau, 1984; Sutton, 1982). ממצאים אלה שוחזרו בזירה הפוליטית (גם בישראל): נמצא שפוליטיקאים נוהגים להשתמש במסר מעורר פחד כדי להגביר את יכולת השכנוע שלהם (רוזלר, 2005). ברק הציג מסר מעורר פחד לציבור הישראלי, באשר לכוונות ההרסניות של הפלסטינים בכלל ושל ערפאת מנהיגם בפרט. אלה היו מסרים מעוררי פחד ברמה בינונית, משום שישראל נתפסת אצל אזרחיה היהודים כמדינה שביכולתה להתמודד עם כל איום שהפלסטינים עלולים להציב (Arian, 2001). נראה אפוא שהמאפיין הזה של המסר תרם גם הוא לקבלת המידע של ברק בציבור הישראלי.

ההיבט החמישי עניינו החזרה על תוכני המסר. נטען פעמים רבות בעבר, שחזרה על מסר מעלה תחילה את הסבירות למודעות אליו, ולאחר מכן מעלה גם את הסבירות לקבלתו (Cacciopo & Petty, 1979). בנוסף, חזרה על המסר עשויה להשפיע על ראייתו כאמין, כאמתי (Arkes, Boehm, & Xu, 1991) וכמוכר (Jacoby, Kelly, Brown, & Jasechko, 1989) ולחזק את האפשרות שהוא יתקבל. על המידע חזרו פעמים רבות לא רק ברק, אלא גם רבים ממקורות המידע האחרים בישראל: מנהיגי הצבא, מנהיגים פוליטיים וחברתיים, עיתונאים, ואפילו אינטלקטואלים ואנשי רוח מרכזיים, שהשפעתם על מחנה השלום ידועה (דור, 2001; Wolfsfeld, 2004). עם זאת, ראוי לציין כי אפילו במהלך הסתיו של שנת 2000, המידע האלטרנטיבי היה קיים וזמין, גם אם לא תדיר ולא בולט. אפשר לומר כי לחזרה הבלתי פוסקת על המידע הייתה תרומה לקבלתו בציבור.

לסיכום, אנו טוענים שלמאפייני המידע שהועבר לציבור על-ידי ברק ולתוכנו הייתה השפעה בולטת על נכונות הציבור להשתכנע מאותו המידע.

קהל היעד: החברה הישראלית-יהודית

הרכיב האחרון בתאוריה של הובלנד ועמיתיו (Hovland et al., 1953) הוא קהל היעד – במקרה הנוכחי החברה הישראלית-יהודית. כפי שהצענו קודם לכן, הפרטים בחברה הישראלית-יהודית, ובהם אלה ששייכו עצמם למחנה השלום, היו חשופים במידה רבה מאוד לשכנוע על-ידי המידע של ברק – בעיקר עקב השילוב בין תוכנו, ההיסטוריה שלהם והצרכים שלהם במהלך העימות.

ראשית, עלינו לזכור שרבים מהחברה הישראלית, "הנצים" (או ימנים), התנגדו לאורך כל הדרך לתהליך השלום. הם הציגו עמדות בלתי מתפשרות וחוסר אמון בפלסטינים ובמנהיגם, ראו בהם טרוריסטים והאמינו שמטרתם הסופית היא להשמיד את ישראל. אותו חלק מהאוכלוסייה קיבל בהתלהבות את המידע שהעביר ברק, משום שהוא אישר את האמונות והתפיסות הקודמות שלהם ולמעשה הוכיח עד כמה הם צדקו מלכתחילה.

בניתוח המקרה הנוכחי אנו רוצים להתמקד דווקא באותם בוחרים שהצביעו בעבור ברק ב-1999 ותמכו במדיניות השלום שלו, אולם לאחר פסגת קמפ־דייוויד קיבלו את המסר שלו, שינו את עמדותיהם והעבירו את תמיכתם אל הצד הנצי של המפה הפוליטית. בהקשר הזה ראוי לזכור שרבים ממצביעי ברק היו אנשי מרכז ואף ימין מתון, שסמכו על יכולותיו של המנהיג החדש, המתון והמבטיח, והיו מוכנים לתת לו הזדמנות לבצע את מדיניות השלום שלו (Arian & Shamir 2000). פלח בוחרים זה היה חשוב ביותר לשכנוע כאשר מנהיגים שינה את עמדותיו, משום שממילא הם היססו ביותר בנוגע לתמיכתם בתהליך אוסלו ובנוגע למידת האמון שיש לתת בפלסטינים. קבוצה יחסית גדולה זו של אנשים הגיעה להבנה שאם אהוד ברק – מנהיג פרגמטי ואמיץ בעיניהם – לא הצליח להגיע להסכם שלום ראוי, למרות הוויתורים מרחיקי הלכת שהציע, נראה שאין שותף פלסטיני ראוי למשא ומתן בעת הזו.

גם לבוחרים האחרים של ברק היו שני מאפיינים מרכזיים שהפכו אותם חשופים לשכנוע על-ידי המידע שהוא סיפק. ראשית, כפי שצוין כבר, הם חונכו להחזיק בעמדות מרכזיות מתוך הסיפור הישראלי-יהודי, כפי שהן עוצבו והתפתחו במהלך שנים רבות של עימות בלתי נשלט (intractable conflict) בין ישראל לפלסטינים. עמדות אלה הן חלק מהאמונות החברתיות, הזיכרון הקולקטיבי ואתוס העימות, שהתפתחו במהלך השנים (בר-טל, 2007). תוכן האמונות הללו חושף את הציבור הישראלי-יהודי לתפיסות של תרחישי איום קולקטיבי בכלל, ולתפיסות של איום קולקטיבי פלסטיני בפרט (זפרן ובר-טל, 2003; שגב, 1991; Lieberman, 1978). לפיכך, כאשר מידע מאיים מוצג בתחילה בידי המנהיג, לאחר מכן בידי גורמי הממשלה והצבא, ולבסוף מועבר שוב על-ידי כלי התקשורת, אך טבעי הוא שהסיפור הראשוני, הקיים, ישמש בסיס לקבלת המסר.

שנית, כל חברה המוצאת עצמה בעימות אלים חייבת לספק את הצרכים הבסיסיים של חבריה בהקשר של העימות (Bar-Tal, 2007; Burton, 1990). מההיבט הזה, יש חשיבות עליונה לכך שהחברה תספק את הצורך של הפרטים בה להבנה של משמעות העימות (Berkowitz, 1968; Maddi, 1971; Reykowski, 1982) ואת הצורך בתדמית עצמית חיובית במהלך ההתמודדות עמו (Maslow, 1954; Tajfel, 1981). מיד כשהתברר שהסכסוך האלים בין ישראל לפלסטינים עומד להתחדש, העביר ברק לציבור הישראלי מידע מכריע שסיפק בדיוק את שני הצרכים הללו. המידע של ברק היה קוהרנטי, בעל משמעות ופשוט: מצד אחד, ישראל עשתה הכול כדי להשיג שלום בר-קיימא והייתה מוכנה לבצע ויתורים מרחיקי לכת לשם כך, ולפיכך, החברה הישראלית יכולה להרגיש בנוח בנוגע לחלקה הזעום בהתפתחות העימות. מן הצד האחר היה ברור לחלוטין מי הוא האשם היחיד בפרוץ האינתיפאדה (ערפאת), ולכן מכאן ואילך, על-פי התפיסה של ברק, הסיבה ללחימה הייתה צודקת וחשובה – הגנה על הצרכים הבסיסיים של המדינה היהודית מול הפלסטינים שרוצים להשמידה.

האירועים

ראוי לציין, כי אף שהעבודה הנוכחית מתמקדת בתפקיד המכריע של אהוד ברק בשינוי בדעת הקהל בישראל, ברור שגם לאלים עוצמה, שפרצה ב-29 בספטמבר 2000, היה חלק חשוב בשינוי העמדות. ראשית, פרץ האלימות הגואה העלה מחדש את תחושות הפחד ותפיסת האיום האישית והקולקטיבית, שבתורם השפיעו על עמדות הציבור הן באשר לפלסטינים הן באשר לתהליך השלום (Bar-Tal, 2004). שנית, האלימות עצמה נתנה יתר תוקף למידע המכריע שהועבר בנוגע לאסטרטגיה הפלסטינית האלימה בהווה ובנוגע לצפוי בעתיד. שלישית, האלימות יצרה קרקע פורייה לקבלת המידע שהעביר ברק, משום שהיא יצרה פחד ואיום, שתאמו את התחזיות והפירושים של ראש הממשלה לשעבר.

מסקנות

במאמר הנוכחי ניתחנו את הסיבות שהביאו לשינוי הגדול בדעת הקהל בישראל בכלל ובקרב מחנה השלום בפרט במהלך הקיץ והסתיו של 2000. אפשר לומר כי המחאה העוצמתית וגילויי האלימות מצד הפלסטינים במהלך החודשים הראשונים של האינתיפאדה נתפסו בקרב רוב רובו של הציבור היהודי כאיום משמעותי על הביטחון האישי ועל קיומו של הקולקטיב הישראלי-יהודי (Arian, 2001, 2002). עם זאת, יש להניח שהאלימות עצמה של סתיו 2000 לא יכלה להביא לשינוי כה גדול בדעת הקהל בישראל. ההתקוממות הפלסטינית האלימה בין ספטמבר 2000 לפברואר 2001 הייתה מוגבלת בהיקפה, וגם לא שונה בבסיסה מהתקוממות דומות של הפלסטינים בעבר. לפיכך, אנחנו טוענים שהמידע שהעביר אהוד ברק, מידע שעיצב בדרך מסוימת מאוד את פירוש האירועים של קיץ-סתיו 2000, תרם תרומה חשובה, אם כי לא בלעדית, לשינוי הנרחב שהתרחש בדעת הקהל הישראלית-יהודית לאחר מכן. מובן שאנו מכירים בכך שלאירועים המכריעים (כישלון הפסגה ופרוץ האינתיפאדה) הייתה השפעה גדולה על השינוי בדעת הקהל. עם זאת, טיעוננו המרכזי הוא שלפרשנות שניתנה לאירועים היה תפקיד מרכזי גם כן. האירועים אינם עומדים בפני עצמם, אלא רק במסגרת שבתוכה הם הוצגו לציבור. היה זה המידע שהועבר שסיפק את המשמעות הייחודית לאירועים.

לפי מידע זה, ברק הציע לפלסטינים את כל מה שהיה באפשרותו להציע. מנגד, ערפאת סירב לקבל את ההצעה והתמיד בחתירתו לחיסול ישראל על-ידי התעקשות על חזרתם של מיליוני פליטים לשטחי מדינת ישראל. כמו כן, על-פי המידע שהעביר ברק, ערפאת תכנן את האינתיפאדה עוד לפני שיצא לפסגת השלום, ובכך ביטא חזרה ברורה שלו לטקטיקה של טרור במקום משא ומתן. המידע הזה התקבל במלואו במסד הישראלי והועבר באופן רציף לאזרחים על-ידי רוב רובה של התקשורת³. לבסוף, כבר במהלך החודשים הראשונים של העימות, המידע שהעביר ברק התקבל בקרב חלק הארי

3 ראוי לציין כי המידע שטמן בחובו הסברים חלופיים לאירועים היה קיים, אך לא קודם בידי התקשורת בישראל, ולפיכך זכה לחשיפה ציבורית מועטה ביותר ולא הצליח להשפיע על הציבור.

של הציבור הישראלי-יהודי, ולפיכך הייתה לו השפעה מכרעת על מדיניות השלום של ישראל ובעקבותיה גם על הסכסוך הישראלי-פלסטיני בכללותו. למעשה, המידע שהועבר הפך תוך זמן קצר יחסית לזיכרון הקולקטיבי ההגמוני והרשמי של הציבור הישראלי-יהודי באשר להתרחשויות בפסגת קמפ-דייוויד ובתחילתה של האינתיפאדה השנייה. אנו סבורים שהקבלה הרחבה של המידע שברק העביר הייתה תוצאה של צירוף מקרים נדיר, שהתקיים בנקודת זמן נתונה בין מנהיג בעל מאפיינים ייחודיים (אהוד ברק), קהל יעד תואם (רוב החברה הישראלית-יהודית), תוכן מידע מסוים ביותר ותנאים סביבתיים מתאימים (אלימות).

אהוד ברק, שמעולם לא היה תומך נלהב של תהליך אוסלו, גרם מפלה נואשת למחנה השלום שאותו נבחר להנהיג. פרדוקסלית, הוא זה שסייע ליצירת האווירה לסכסוך קיומי עם הפלסטינים ועל הבסיס הזה הפסיד את הבחירות בפברואר 2001 למנהיג הליכוד אריאל שרון. רבים מהבוחרים, שנתנו אמון במידע שהעביר להם ברק, העריכו שכלל ההקשר המדיני-פוליטי משתנה ולפיכך עברו לצד הימני של המפה הפוליטית. בסיטואציה של עימות אלים העדיפו רבים מהם לבחור מנהיג כוחני כשרון, אלוף במלואים, בעל עמדות נציות ביותר ותדמית קשוחה במאבק עם הערבים בכלל ועם הפלסטינים בפרט, שיוביל אותם במהלך העימות.

לפי הניתוח שלנו, אפשר להניח שמידע דומה שהיה מועבר לציבור על-ידי מנהיג מהליכוד היה נתקל ברמות גבוהות של חשדנות מצד תומכי תהליך השלום. לברק הייתה השפעה גדולה על אנשי המרכז והשמאל בחברה הישראלית, ולפיכך הוא השפיע בזמן כהונה קצר יחסית, יותר מכל מנהיג שמאל או ימין בעבר, על הידרדרות מחנה השלום הישראלי. כיום אין בחברה הישראלית מחנה שלום חזק ומשמעותי, ולהערכתנו חשוב להבין את הגורמים להתפוררותו. את תחילת התהליך הזה אפשר לייחס, לפחות חלקית, למידע מכריע שהועבר לציבור. סדרה של פיגועי טרור דרמטיים האיצו את התהליך הזה וגם הצדיקו את המשכו.

עם זאת, ראוי לסייג את המסקנות ולומר כי קשה ביותר לבסס לחלוטין ובבירור יחסים סיבתיים במחקר מעין זה: אמנם שתי ההתקוממויות (האינתיפאדה הראשונה והאינתיפאדה השנייה) היו דומות באופיין, אולם את ההתקוממות השנייה אפיינה גם השפעה מצטברת של מעשי האלימות שפרצו שנים קודם לכן, ואפשר שזו חוללה חלק מהשינוי בדעת הקהל. מאמר זה מציג נתונים וניתוחים שמציעים פרספקטיבה נוספת להבנת תופעות פוליטיות. תוקפה של נקודת מבט זו יצטרך לעמוד בעתיד במבחן העקיבות, כפי שהציע פופר (Popper, 1972).

לסיכום, מהמאמר עולה כי אף שלאירועים מכריעים ישנה השפעה גדולה על דעת הקהל, האירועים הללו אינם עומדים בפני עצמם, אלא מוארים על-ידי מידע מכריע שמפרש אותם ומסייע בהבנייתם ובהעברתם לציבור. המידע הישיר והראשוני בנוגע לחלק הארי של האירועים שנידונו אינו זמין לרוב הציבור, ולכן במקרים האלה הציבור תלוי באופן מוחלט במידע שמועבר לו על-ידי מנהיגים או על-ידי מקורות אחרים. דא עקא,

במקרים רבים המידע המכריע משרת את הצרכים, האינטרסים והרצונות של המנהיגים, ולפיכך חברי קבוצת הפנים או קבוצת החוץ עלולים לשלם מחיר אישי וקולקטיבי גבוה ביותר, על שקיבלו את המידע כאמתי ואמין. בחברה פתוחה ודמוקרטית תפקידם של התקשורת וערוצי מידע אחרים, לא לקבל את המידע שמועבר על-ידי המנהיג כאמת צרופה, אלא לנסות להשיג מידע מהימן בעצמם ולהעבירו לציבור. במקרים שתוארו כאן, אף שמידע עובדתי על האירועים היה זמין ואפילו פורסם, רוב אמצעי התקשורת כשלו במשימתם לשפוך אור על האירועים בעת התרחשותם. תהליכים דומים התרחשו ומתרחשים גם בחברות אחרות, ולפיכך יש חשיבות רבה בהכנת שורשיהם והדינמיקה שלהם.

מקורות

- אדליסט, ר' (2003). אהוד ברק ומלחמתו בשדים. אור יהודה: כנרת, זמורה-ביתן, ידיעות אחרונות וספרי חמד.
- אורן, נ' (2005). ההשפעה של אירועים מכריעים בסכסוך הישראלי-ערבי על אתוס הקונפליקט בחברה הישראלית-יהודית (1967-2000). עבודה לתואר דוקטור, אוניברסיטת תל-אביב.
- איילון, ע' (2004). החלום ושברו: ניתוח תהליך השלום הישראלי-פלסטיני. בתוך י' בר-סימן-טוב (עורך), דברי אלופים: קריסת תהליך אוסלו והעימות הישראלי-פלסטיני האלים (פרסום מס' 95, עמ' 5-12). ירושלים: האוניברסיטה העברית, המכון ליחסים בין-לאומיים ע"ש לאונרד דייוויס.
- אלדר, ע' (2004, 11 ביוני). ראש אמ"ן מלכא: גלעד שיכתב הערכות המודיעין ערב הבחירות. הארץ, עמ' 2ב.
- אריאן, א' (1999). איום בטחוני: דעת הקהל בישראל בענייני מלחמה ושלום. תל-אביב: פפירוס.
- אריאן, א' ושמיר, מ' (עורכים). (2004). הבחירות בישראל 2003. ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.
- בלטיאנסקי, ג' (2005). בתוך רחמים, י' (עורך), אין עם מי לדבר: מבט ביקורתי על הקשר פוליטיקה-תקשורת. תמליל הרצאה ביום עיון (עמ' 13-16), מכון חיים הרצוג לחקר תקשורת, פוליטיקה וחברה, אוניברסיטת תל-אביב.
- בן-עמי, ש' (2004). חזית ללא עורף. תל-אביב: ידיעות אחרונות וספרי חמד.
- ברטל, ד' (2007). לחיות עם הסכסוך: ניתוח פסיכולוגי-תרבותי. ירושלים: כרמל.
- בר-סימן-טוב, י', לביא, א', מיכאל, ק' וברטל, ד' (2005). העימות האלים הישראלי-פלסטיני: המעבר מיישוב סכסוך לניהול סכסוך. בתוך י' בר-סימן-טוב (עורך), הסכסוך הישראלי-פלסטיני: מתהליך שלום לעימות אלים 2000-2005. ירושלים: מכון ירושלים לחקר ישראל.
- דור, ד' (2001). עיתונות תחת השפעה. תל-אביב: כבל.
- דור, ד' (2003). מאחורי חומת מגן. תל-אביב: כבל.
- דיכטר, א' (2006, 1 במרץ). בין בחירות לבחירות: ישראל והפלסטינים. דברים שנשא בטקס קבלת פרס צ'צ'יק לחקר ביטחון ישראל, אוניברסיטת תל אביב, מרכז יפה למחקרים אסטרטגיים.
- דרוקר, ר' (2002). חקיקרי: אהוד ברק במבחן התוצאה. תל-אביב: ידיעות אחרונות וספרי חמד.

- דרוקר, ר' (2005, 11 ביוני). התוכנית נולדה מתוך מצוקה אישית. מעריב, עמ' 7א.
- דרוקר, ר' ושלח, ע' (2005). בומרנג: כשלון המנהיגות באינתיפאדה השנייה. תל-אביב: כתר.
- הירש, ג' (2004). מ"עופרת יצוקה" ל"דרך אחרת" — התפתחות המערכה בפיקוד המרכז 2000–2003. מערכות, 393, 26–31.
- הראל, מ' (2005). "איך עם מי לדבר": כיצד השתקפה תפיסה זו בסיקור פסגת קמפ-דייוויד בעיתונות הישראלית. לא פורסם.
- הראל, ע' (2005, 10 בפברואר). יובל דיסקין ימונה לראש השב"כ הבא. הארץ, עמ' 1א.
- הראל, ע' ויששכרוף, א' (2004). המלחמה השביעית. תל-אביב: ידיעות אחרונות וספרי חמד.
- זפרן, ע' ובר-טל, ד' (2003). השפעת החושת הפחד ודימוי עצמי של קרבן על אמונות הביטחון הישראליות: זיכרון השואה והשלכותיו על תהליך השלום. בתוך מ' אל-חאג' וא' בן-אליעזר (עורכים), בשם הביטחון: סוציולוגיה של שלום ומלחמה בעידן משתנה (עמ' 329–367). חיפה: אוניברסיטת חיפה, ההוצאה לאור.
- כספית, ב' (2001, 17 בספטמבר). איך הפכה תקוות השלום באוסלו 1993 למציאות של מלחמה וייאוש ב-2001. מעריב, מוסף ראש השנה, עמ' 1–2.
- כספית, ב' (2002, 13 בספטמבר). הצבא יחליט ויאשר. מעריב, מוסף השבת, עמ' 6, 8–10.
- כספית, ב' וכפיר, א' (1998). אהוד ברק: חייל מספר 1. תל-אביב: אלפא תקשורת.
- מדד השלום (1999). אוחזר ב-8.10.2007 מ-www.tau.ac.il/peace.
- מדד השלום (2000). אוחזר ב-8.10.2007 מ-www.tau.ac.il/peace.
- מדד השלום (2001). אוחזר ב-8.10.2007 מ-www.tau.ac.il/peace.
- מדד השלום (2002). אוחזר ב-8.10.2007 מ-www.tau.ac.il/peace.
- מיכאל, ק' (2004). השפעת הצבא על תהליך המעבר ממלחמה לשלום — המקרה הישראלי. עבודת דוקטור, האוניברסיטה העברית בירושלים.
- מלכא, ע' (2004). המערכת האזורית במבחן היציבות. בתוך י' בר-סימן טוב (עורך), דברי אלופים: קריסת תהליך אוסלו והעומות הישראל-פלסטיני האלים (פרסום מס' 95, עמ' 13–26). ירושלים: האוניברסיטה העברית, המכון ליחסים בין-לאומיים ע"ש לאונרד דייוויד.
- פדהצור, ר' (2001, 22 במאי). הבלמים נשחקו. הארץ, עמ' ב1.
- פונדק, ר' ואריאלי, ש' (2004). ההיבט הטריטוריאלי במו"מ הישראלי-פלסטיני על הסדר הקבע. ירושלים: מרכז פרס לשלום.
- פירר, ר' (1985). סוכנים של החינוך הציוני. תל-אביב: הקיבוץ המאוחד.
- פלוצקר, ס' (2001, 30 במרץ). מניית השלום קרסו. ידיעות אחרונות, המוסף לשבת, עמ' 6.
- רובינשטיין ד' (עורך). (2003). קמפ-דייוויד 2000 — מה באמת קרה שם? תל-אביב: ידיעות אחרונות.
- רוזלר, נ' (2005). שימוש בפחד בשיח הפוליטי בישראל לגבי פתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני: תוכניות מדיניות 2003–2004. עבודת מוסמך, האוניברסיטה העברית בירושלים.
- שביט, א' (2002, 6 בספטמבר). אצלו הכול בסדר. ריאיון עם אהוד ברק. הארץ, מוסף הארץ, עמ' 20–30.
- שביט, א' (2002, 30 באוגוסט). באים אנשים מהצד שלך וממש חופרים תחתך. לפעמים זה מטריף אותי. ריאיון עם משה יעלון. הארץ, מוסף הארץ, עמ' 18–24.
- שגב, ת' (1991). המיליון השביעי — הישראלים והשואה. ירושלים: כתר.
- שטרן, י' (2004, 13 ביוני). קונספציה חסרת בסיס. הארץ, עמ' ב3.
- שר, ג' (2001). במרחק נגיעה: המו"מ לשלום, 1999–2001 — עדות. תל-אביב: ידיעות אחרונות וספרי חמד.

- Allyn, J., & Festinger, L. (1961). The effectiveness of unanticipated persuasive communications. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 62, 35–40.
- Arian, A. (1999, July). *Israeli public opinion on national security 1999* (Memorandum No. 53). Tel Aviv: Tel Aviv University, Jaffe Center for Strategic Studies.
- Arian, A. (2001, August). *Israeli public opinion on national security 2001* (Memorandum No. 60). Tel Aviv: Tel Aviv University, Jaffe Center for Strategic Studies.
- Arian, A. (2002, July). *Israeli public opinion on national security 2002* (Memorandum No. 61). Tel Aviv: Tel Aviv University, Jaffe Center for Strategic Studies.
- Arian, A., & Shamir, M. (2000). *Candidates, parties and blocs: Evidence from the 1999 Elections* (Discussion Paper No. 1–2000). Tel Aviv: Tel Aviv University, The Pinhas Sapir Center for Development.
- Arkes, H. R., Boehm, L. E., & Xu, G. (1991). Determinants of judged validity. *Journal of Experimental Social Psychology*, 27, 576–605.
- Avineri, S. (1995, December). Murder in Zion. *The World Today*, 51, 226–227.
- Bar-Tal, D. (2004). The necessity of observing real life situations: Palestinian-Israeli violence as a laboratory of learning about social behavior. *European Journal of Social Psychology*, 34, 677–701.
- Bar-Tal, D. (2007). Socio-psychological foundations of intractable conflicts. *American Behavioral Scientist*, 50, 1430–1453.
- Bar-Tal, D., & Antebi, D. (1992). Siege mentality in Israel. *International Journal of Intercultural Relations*, 16, 251–275.
- Bar-Tal, D., Jacobson, D., & Klieman, A. (Eds.). (1998). *Security concerns: Insights from the Israeli experience*. Stamford, CT: JAI.
- Bar-Tal, D., Raviv, A., & Raviv, A. (1991). The concept of epistemic authority in the process of political knowledge acquisition. *Representative Research in Social Psychology*, 19, 1–14.
- Bar-Tal, D., & Sharvit, K. (2008). The influence of the threatening transitional context on Israeli Jews' reactions to Al Aqsa Intifada. In V. M. Esses & R. A. Vernon (Eds.), *Explaining the breakdown of ethnic relations: Why neighbors kill* (pp. 147–170). Oxford: Blackwell.
- Bar-Tal, D., & Teichman, Y. (2005). *Stereotypes and prejudice in conflict: Representations of Arabs in Israeli Jewish society*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Barak, E. (2003, June 17). *Camp David in retrospect: What went wrong? Lessons for the future*. Talk given at the conference on The Camp David summit, 2000, Tel Aviv University.
- Baron, R. A., & Byrne, D. (2003). *Social psychology*. Boston: Allyn and Bacon.
- Berkowitz, L. (1968). Social motivation. In G. Lindzey & E. Aronson (Eds.), *The handbook of social psychology* (2nd ed., Vol. 3, pp. 50–135). Reading, MA: Addison-Wesley.
- Boster, F. J., & Mongeau, P. A. (1984). Fear-arousing persuasive messages. *Communication Yearbook*, 8, 330–375.
- Bransford, J. D. (1979). *Human cognition: Learning, understanding and remembering*. Belmont, CA: Wadsworth.

- Burton, J. W. (Ed.). (1990). *Conflict: Human needs theory*. New York: St. Martin's Press.
- Cacioppo, J. T., & Berntson, G. G. (1994). Relationship between attitudes and evaluative space: A critical review, with emphasis on the separability of positive and negative substrates. *Psychological Bulletin*, *115*, 401–423.
- Cacioppo, J. T., & Petty, R. E. (1979). Effects of message repetition and position on cognitive response, recall and persuasion. *Journal of Personality and Social Psychology*, *37*, 97–109.
- Carmines, E., & Stimson, J. (1989). *Issue evolution: Race and the transformation of American politics*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Christianson, S. A. (1992). Remembering emotional events: Potential mechanisms. In S. A. Christianson (Ed.), *The handbook of emotion and memory* (pp. 307–340). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Cohen, A. A., Adoni, H., & Bantz, C. (1990). *Social conflict and television news*. Newbury Park, CA: Sage.
- Denton, R. E., & Holloway, R. L. (1996). *The Clinton presidency: Images, issues, and communication strategies*. Westport, CT: Praeger.
- Dillard, J. P. (1994). Rethinking the study of fear appeals: An emotional perspective. *Communication Theory*, *4*(4), 295–323.
- Dor, D. (2005). *The suppression of guilt: The Israeli media and the reoccupation of the West Bank*. London: Pluto.
- Eagly, A. H., & Chaiken, S. (1993). *The psychology of attitudes*. Fort Worth, TX: Harcourt Brace Jovanovich College Publishers.
- Eagly, A. H., Wood, W., & Chaiken, S. (1978). Causal inferences about communicators and their effect opinion change. *Journal of Personality and Social Psychology*, *36*, 424–435.
- Enderlin, C. (2003). *The shattered dreams: The failure of the peace process in the Middle East, 1995–2002*. New York: Other Press.
- Feldman, S. (2002). Managing the conflict with the Palestinians: Israel's strategic options. *Strategic Assessment*, *5*, 1–10.
- Gitlin, T. (1980). *The whole world is watching*. Berkeley: University of California Press.
- Goldberg, J. (2001, January 29). Arafat's gift. Interview with Ehud Barak. *New Yorker*, p. 66.
- Hannieh, A. (2001). The Camp David papers. *Journal of Palestine Studies*, *30*, 75–97.
- Hass, R. G. (1981). Effects of source characteristics on cognitive responses and persuasion. In R. E. Petty, T. M. Ostrom, & T. C. Brock (Eds.), *Cognitive responses in persuasion* (pp. 141–172). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Higbee, K. L. (1969). Fifteen years of fear arousal: Research on threat appeals 1953–1968. *Psychological Bulletin*, *72*(6), 426–444.
- Himmelweit, H. T. (1990). Societal psychology: Implications and scope. In H. T. Himmelweit & G. Gaskell (Eds.), *Societal psychology* (pp. 17–45). Newbury Park, CA: Sage.
- Hovland, C. I., Janis, I. L., & Kelley, H. H. (1953). *Communication and persuasion: Psychological studies of opinion change*. New Haven, CT: Yale University Press.

- Hovland, C. I., & Weiss, W. (1951). The influence of source credibility on communication effectiveness. *Public Opinion Quarterly*, 15, 635–650.
- Hussein, A., & Malley, R. (2001, August 9). Camp David: The tragedy of errors. *New York Review of Books*, 48(13). Retrieved October 8, 2007, from <http://www.mediamonitors.net/aghmalley1.html>
- Israel, J., & Tajfel, H. (Eds.). (1972). *The context of social psychology: A critical assessment*. London: Academic Press.
- Iyengar, S. (1991). *Is anyone responsible?* Chicago: Chicago University Press.
- Jacobs, L. R., & Shapiro, R. Y. (2000). *Politicians don't pander: Political manipulation and loss of democratic responsiveness*. Chicago: University of Chicago Press.
- Jacoby, L. L., Kelly, C., Brown, J., & Jasechko, J. (1989). Becoming famous overnight: Limits of the ability to avoid unconscious influences of the past. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56, 326–338.
- Kacowitz, A. (2005). Rashomon in Jerusalem: Mapping the Israeli negotiators' position on the Israeli-Palestinian peace process, 1993–2001. *International Studies Perspectives*, 6, 252–273
- Kanouse, D. E., & Hanson, L. R. (1971). *Negativity in evaluation*. Morristown, NJ: General Learning Press.
- Karpin, M., & Friedman, I. (1998). *Murder in the name of God*. New York: Henry Holt & Company.
- Kelman, H. C., & Hovland, C. I. (1953). "Reinstatement" of the communicator in delayed measurement of opinion change. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 48, 327–335.
- Kinder, D. R. (2003). Communication and politics in the age of information. In D. O. Sears, L. Huddy, & R. Jervis (Eds.), *Oxford handbook of political psychology* (pp. 357–393). New York: Oxford University Press.
- Klein, M. (2003). *The Jerusalem problem: The struggle for permanent status*. Gainesville: University of Florida Press.
- Kruglanski, A., Raviv, A., Bar-Tal, D., Raviv, A., Sharvit, K., Ellis, S., Bar, R., Pierro, A., & Mannetti, L. (2005). Says who? Epistemic authority effects in social judgment. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 37, pp. 346–392). New York: Academic Press.
- Kurtz, H. (1998). *Spin cycle: How the White House and the media manipulate the news*. New York: Touchtone.
- Lasswell, H. D. (1948). The structure and function of communication in society. In L. Bryson (Ed.), *The communication of ideas: Religion and civilization series* (pp. 37–51). New York: Harper & Row.
- Lau, R. R. (1982). Negativity in political perception. *Political Behavior*, 4, 353–377.
- Lavie, E. (2003). The road map: Political resolution instead of national narrative confrontation. *Palestine Israel Journal*, 10(4), 83–91.
- Lessons of Arab-Israeli negotiating: Four negotiators look back and ahead* (2005, April 25). Transcript of remarks delivered at the National Press Club, Middle East Institute, Washington, DC.

- Liebes, T. (1992). Decoding television news: The political discourse of Israeli hawks and doves. *Theory and Society*, 21, 357–381.
- Liebman, C. (1978). Myth, tradition and values in Israeli society. *Midstream*, 24, 44–53.
- Little, G. (1988). *Strong leadership: Thatcher, Reagan and the eminent person*. Melbourne, Australia: Oxford University Press.
- Maddi, S. R. (1971). The search for meaning. In W. J. Arnold & M. M. Page (Eds.), *Nebraska Symposium on motivation 1970* (pp. 137–186). Lincoln: University of Nebraska Press.
- Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality* (2nd ed.). New York: Harper & Row.
- McGuire, W. (1968). Personality and attitude change: An information-processing theory. In A. G. Greenwald, T. C. Brock, & T. M. Ostrom (Eds.), *Psychological foundations of attitudes* (pp. 171–196). New-York: Academic Press.
- McGuire, W. (1969). The nature of attitudes and attitude change. In G. Lindzey & E. Aronson (Ed.), *Handbook of social psychology* (2nd ed., Vol. 3, pp. 136–314). Reading, MA: Addison-Wesley.
- McGuire, W. (1985). Attitudes and attitude change. In G. Lindzey & E. Aronson (Ed.), *Handbook of social psychology* (3rd ed., Vol. 2, pp. 233–346). Reading, MA: Addison-Wesley.
- McGuire, W. (1995). The communication and attitude change program at Yale in the 1950s. In E. E. Dennis & E. Wartella (Eds.), *American communication research: The remembered history* (pp. 39–59). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- McQuail, D. (1994). *Mass communication theory: An introduction* (3rd ed.). Thousands Oakes, CA: Sage.
- Meijnders, A. (1998). *Climate change and changing attitudes: Effect of negative emotion on information processing*. Eindhoven, NL: Eindhoven University Press.
- Ministry of Foreign Affairs (2002). Palestinian terror since 2000. Retrieved October 8, 2007 from <http://www.mfa.gov.il/MFA/Terrorism--Obstacle+to+Peace/Palestinian+terror+since+2000/Palestinian+violence+and+terrorism+since+September.htm>
- Mutz, D. C. (1998). *Impersonal influence*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Naveh, C. (1998). *The role of the media in shaping Israeli public opinion 1992–1996* (Davis Occasional Papers No. 64). Jerusalem: The Hebrew University of Jerusalem, The Leonard Davis Institute for International Relations.
- Norris, P., Kern, M., & Just, M. (2003). *Framing terrorism: The news media, the government and the public*. New York: Routledge.
- Palestine Red Crescent Society (2002). Figures inclusive during the period Sept. 30 '00 —. Retrieved October 8, 2007 from <http://www.palestinercs.org/modules/cjaycontent/index.php?id=15>
- Page, B. I., & Shapiro, R. Y. (1992). *The rational public: Fifty years of trends in Americans' policy preferences*. Chicago: University of Chicago Press.
- Peeters, G., & Czapinski, J. (1990). Positive-negative asymmetry in evaluations: The distinction between affective and informational negativity effects. *European Review of Social Psychology*, 1, 33–60.

- Peleg, S. (2001) *Zealotry and vengeance: Quest of a religious identity group: A sociopolitical account of the Rabin assassination*. Lanham, MD: Lexington Books.
- Peri, Y. (2002). *The Israeli military and Israel's Palestinian policy*. Washington, DC: United States Institute of Peace.
- Peri, Y. (2005). *Generals in the cabinet room: How the military shapes Israel's policy*. Washington DC: United States Institute of Peace.
- Petty, R. E., & Cacioppo, J. T. (1981). *Attitudes and persuasion: Classical and contemporary approaches*. Dubuque, IA: Brown.
- Petty R. E., & Wegener, D. T. (1998). Attitude change: Multiple roles for persuasion variables. In D. T. Gilbert, S. T. Fiske, & G. Lindzey (Eds.), *The handbook of social psychology* (4th ed., Vol. 1, pp. 323–390). Boston: McGraw Hill.
- Podeh, E. (2002). *The Arab-Israeli conflict in Israeli history textbooks, 1948–2000*. Westport, CT: Bergin & Garvey.
- Popper, K. R. (1972). *Objective knowledge*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Pressman, J. (2003). Vision in collision: What happened at Camp David and Taba? *International Security*, 28, 5–43.
- Quandt, W. B. (2001). *Peace process*. Washington, DC: Brookings Institute.
- Rabinovich, I. (2004). *Waging peace: Israel and the Arabs 1948–2003*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Raviv, A., Bar-Tal, D., Raviv, A., & Abin, R. (1993). Measuring epistemic authorities: Studies of politicians and professors. *European Journal of Personality*, 7, 119–138.
- Reykowski, J. (1982). Social motivation. *Annual Review of Psychology*, 33, 123–154.
- Rogers, R. W. (1983). Cognitive and psychological processes in fear appeals and attitudes change: A revised theory of protection motivation. In J. T. Cacioppo & R. E. Petty (Eds.), *Social Psychophysiology: A sourcebook* (pp. 153–176). New York: Guilford.
- Ross, D. (2004). *The missing peace*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Sears, D. O., & Freedman, J. L. (1967). Selective exposure to information: A critical review. *Public Opinion Quarterly*, 31, 194–213.
- Shamir, J., & Shamir, M. (2000). *The anatomy of public opinion*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Shamir, S., & Maddy-Weitzman, B. (Eds.). (2005) *The Camp David summit: What went wrong?* Brighton, UK: Sussex Academic Press.
- Sharvit, K. (2005, July). *Implicit and explicit aspects of ethos of conflict beliefs in Israeli society*. Poster presented at the 14th general meeting of the European Association of Experimental Social Psychology, Wuerzburg, Germany.
- Smith, E. R. (1998). Mental representation and memory. In D. T. Gilbert, S. T. Fiske, & G. Lindzey (Eds.), *The handbook of social psychology* (4th ed., Vol. 1, 391–445). Boston: McGraw Hill.
- Steinberg, M. (2002, September 12). A “blessed” versus a “cursed” peace in the Palestinian-Israeli conflict. Paper presented at Princeton University.
- Sutton, S. R. (1982). Fear-arousing communication: A critical examination of theory and

- research. In J. R. Eiser (Ed.), *Social psychology and behavioral medicine* (pp. 303–337). London: John Wiley.
- Swisher, C. E. (2004). *The truth about Camp David: The untold story about the collapse of the Middle East peace process*. New York: Nation Books.
- Tajfel, H. (1981). *Human groups and social categories: Studies in social psychology*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Tajfel, H. (1984). Intergroup relations, social myths and social justice in social psychology. In H. Tajfel (Ed.), *The social dimension: European developments in social psychology* (Vol. 2, pp. 695–715). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Weymouth, L. (2001, July 23). Barak: Die or separate. *Newsweek*, pp. 28–29.
- Wolfsfeld, G. (2004). *Media and the path to peace*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Yaniv, A. (Ed.). (1993). *National security and democracy in Israel*. Boulder, CO: Lynne Rienner.
- Zaller, J. (1992). *The nature and origins of mass opinion*. New York: Cambridge University Press.